

မန္တလေးခေတ်ပုံရိပ်များ ထင်ဟပ်နေသော မန္တလေးမြို့ဘွဲ့ လွမ်းချင်းကဗျာ (၂)ပုဒ် လေ့လာချက်

ခင်စန္ဒာတိုး*

စာတမ်းအကျဉ်း

ဤစာတမ်းသည် မန္တလေးမြို့ဘွဲ့လွမ်းချင်းကဗျာနှင့် မန္တလေးမြို့ ကုသိုလ်တော် လွမ်းချင်းကဗျာမှ မန္တလေးခေတ်ပုံရိပ်အဖွဲ့များကို လေ့လာတင်ပြထားသော စာတမ်း ဖြစ်ပါသည်။ မြန်မာသီချင်းကဗျာများမှ မန္တလေးခေတ် လွမ်းချင်းကဗျာ များကို လေ့လာတင်ပြထားပါသည်။ စာတမ်းလေ့လာခြင်း၏ ရည်ရွယ်ချက်မှာ မန္တလေးမြို့ဘွဲ့ လွမ်းချင်းကဗျာများမှ ဘုရားစေတီဆိုင်ရာ ပုံရိပ်များ၊ သာသနိက အဆောက်အဦးဆိုင်ရာ ပုံရိပ်များ၊ ကန်ချောင်းနှင့် ခရီးသွားလာရေးဆိုင်ရာ ပုံရိပ်များ၊ ယဉ်ကျေးမှုလေ့ဆိုင်ရာ ပုံရိပ်များ၊ မောင်မယ်တို့၏ ချစ်ခြင်းမေတ္တာ ဆိုင်ရာ ပုံရိပ်များကို ခံစားစေလိုခြင်း ဖြစ်ပါသည်။ ဤစာတမ်းတွင် မန္တလေးခေတ်၏ သာသနာထွန်းလင်းတောက်ပပုံ၊ သွားလာပြုမှုနေထိုင်ကြပုံတို့ကို တွေ့ရှိစေနိုင် ပါသည်။ မန္တလေးခေတ် ကဗျာလေ့လာသူနှင့် အတိတ်မန္တလေးအကြောင်း လေ့လာသူတို့အတွက် အထောက်အကူဖြစ်စေမည် ဖြစ်ပါသည်။

သော့ချက်ဝေါဟာရများ - ဘုရားစေတီဆိုင်ရာ ပုံရိပ်များ၊ သာသနိက အဆောက်အဦးဆိုင်ရာ ပုံရိပ်များ၊ ကန်ချောင်းနှင့် ခရီးသွားလာရေးဆိုင်ရာ ပုံရိပ်များ၊ ယဉ်ကျေးမှု လေ့ဆိုင်ရာ ပုံရိပ်များ၊ မောင်မယ်တို့၏ ချစ်ခြင်း မေတ္တာဆိုင်ရာ ပုံရိပ်များ။

နိဒါန်း

ဤစာတမ်းသည် မန္တလေးမြို့ဘွဲ့ လွမ်းချင်းကဗျာ (၂)ပုဒ်မှ မန္တလေးခေတ် မန္တလေးပုံရိပ်များအကြောင်း လေ့လာတင်ပြထားသည့် စာတမ်း ဖြစ်ပါသည်။ မန္တလေး ရတနာပုံ (ရွှေ)မြို့တော်သည် မြန်မာမင်းတို့ နောက်ဆုံးတည်ထောင်ခဲ့သော မြို့တော်၊ မြန်မာမင်းများ နောက်ဆုံးထီးနန်းစိုးစံခဲ့သော မြို့တော် ဖြစ်ပါသည်။ မင်းတုန်းမင်း တရားကြီးသည် (၁၂၁၄)ခု တပေါင်းလဆန်း (၁၁)ရက်နေ့တွင် အမရပူရရွှေနန်းကို သိမ်းမြန်းပြီး (၁၂၁၉) ခုနှစ်တွင် မန္တလေးမြို့ကို ပြောင်းရွှေ့ စံတော်မူခဲ့သည်။

သက္ကရာဇ် (၁၂၂၁)ခုနှစ် ကဆုန်လဆန်း (၁၃)ရက်၊ ညဉ့်(၂)ချက်တီးကျော်တွင် (၁)နန်းမြို့ကြီး၊ (၂)ကျုံး၊ (၃)မဟာလောကမာရဇိန်ကုသိုလ်တော်ဘုရား၊ (၄)သိမ်တော်၊

* ဒေါက်တာ၊ ကထိက၊ မြန်မာစာဌာန၊ ဗန်းမော်တက္ကသိုလ်

(၅)မဟာအတုလဝေယာန်ကျောင်း(ခ)အတုမရှိကျောင်းတော်ကြီး၊ (၆)ပိဋကတ်တိုက်တော်၊ (၇)သုဓမ္မာဇရပ်တော်တို့ကို တစ်ပြိုင်နက် အုတ်မြစ်ချ တည်ဆောက်ခဲ့ပါသည်။

မန္တလေးမြို့ဘွဲ့ လွမ်းချင်းကဗျာ (၂)ပုဒ်တွင် မင်းတုန်းမင်း လက်ထက်တော် အခါက တည်ဆောက်ခဲ့သည့် ပြုပြင်ခဲ့သည့် သာသနိကအဆောက်အအုံများ၊ ဘုရားစေတီများနှင့် ထင်ရှားသည့် ဆည်မြောင်းကန်ချောင်းများအကြောင်း သာယာတင့်မောဖွယ် ဖွဲ့ဆိုထားပါသည်။

မန္တလေးမြို့သည် သမိုင်းမှတ်တမ်း ထင်ရှားပြီး လူသိများသော ထင်ရှားသည့် ရှေးဟောင်းမြို့တစ်မြို့ ဖြစ်ပါသည်။ ထို့ကြောင့် မန္တလေးမြို့ဘွဲ့ လွမ်းချင်းကဗျာ (၂)ပုဒ်တွင် ပါဝင်သော နေရာများ၊ အဖြစ်အပျက်များသည် မန္တလေးနှင့် ပတ်သက် ဆက်နွှယ်နေသူများအတွက် ပုံရိပ်အဖြစ် တည်ရှိနေပါသည်။ မန္တလေးနှင့် ပတ်သက် ဆက်နွှယ်နေသည့် မန္တလေးဘွဲ့ လွမ်းချင်းကဗျာ (၂)ပုဒ်မှ မန္တလေးပုံရိပ်အဖွဲ့များကို လေ့လာထားပါသည်။

၁။ မန္တလေးမြို့ သမိုင်းအကျဉ်း

မန္တလေးမြို့သည် မြန်မာမင်းတို့ နောက်ဆုံးထီးနန်းစိုက်ခဲ့သော မြို့တော် ဖြစ်ပါသည်။ ကုန်းဘောင်ဆက် (၁၂၁၄-၁၂၄၇)၏ နောက်ဆုံးမင်းဆက်များ ဖြစ်ပါသည်။ မင်းတုန်းမင်းနှင့်သီပေါမင်း နောက်ဆုံးထီးနန်းစိုးစံတော်မူခဲ့သည့် မြို့တော် ဖြစ်ပါသည်။ မန္တလေးမြို့ဘွဲ့ လွမ်းချင်းကဗျာများတွင် မန္တလေးမြို့နှင့် ဆက်စပ်နေသည့် နေရာများ၊ မန္တလေးနှင့်ပတ်သက်သည့် အကြောင်းအရာတို့ကို မှတ်တမ်းတင် ရေးဖွဲ့ခဲ့ကြသည်။

မင်းတုန်းမင်းတရားကြီးသည် (၁၂၁၄)ခုနှစ်တွင် အမရပူရထီးနန်းကို သိမ်းပိုက်ပြီး (၄)နှစ် နန်းစံတော်မူခဲ့သည်။ မန္တလေးမြို့တည်ရာတွင် မန္တလေးတောင်ကို အဦးထား၍ မန္တလေးမြို့ကို တည်ခဲ့ပါသည်။ မင်းတုန်းမင်းတရားကြီးသည် မြို့တည်စဉ်က ရတနာပုံရွှေမြို့တော်ကြီးဟု သမုတ်ခဲ့ပါသည်။ မန္တလေးတောင်၏တောင်ခြေတွင် ရှိသောကြောင့် မန္တလေးဟု ခေါ်ဆိုခဲ့ကြပါသည်။ မန္တလေးတောင်ကို မူလက ဘီလူးမတောင်၊ ပုဂံမင်းရှင်စောကို အစွဲပြု၍ မင်းရှင်စောတောင်ဟု ခေါ်ဆိုခဲ့ပါသည်။ ထို့နောက်မှ-

“မတ္တရာမြို့တည် ‘ဥဂ္ဂါသေနရာဇာ’ ခေါ် မင်းကလေး နေထိုင်ခဲ့
ဖူးရာဖြစ်၍ ‘မင်းကလေးတောင်’ ထို့နောက် စကားရွေ့လျောပြီး
‘မန္တလေးတောင် ဖြစ်လာကြောင်း”^၁

^၁ ရွှေကိုင်းသား၊ ၂၀၀၇၊ ၂။

မန္တလေး နှစ်၁၀၀ပြည့်တွင် ရေးသားဖော်ပြထားပါသည်။

သက္ကရာဇ် (၁၂၁၈)ခုနှစ်တွင် မြို့သစ်တည်ထောင်ရန် မန္တလေးတောင်ကို အဦး ထားလျက် နယ်မြေသတ်မှတ်ပိုင်းခြားခဲ့ပါသည်။ ကုန်းဘောင်ဆက် မဟာရာဇဝင်တွင်-

“တောင်ကိုအလား ဒုဋ္ဌာဝတီမြစ်၊ မြောက်ကိုအလား မတ္တရာမြစ်၊ အနောက်ကိုအလား ဧရာဝတီမြစ်၊ အရှေ့ကိုအလား နတ်ထိပ် တောင်ရိုးအထိ ရတနာရွှေမြို့တော် နယ်လေးရပ် နိမိတ် ရွှေကြိုး ပိုင်းခြား သတ်မှတ်ရသည်”^၁

ဟု ရေးသားဖော်ပြထားပါသည်။

မန္တလေး ရတနာပုံနန်းမြို့တော် အကျယ်မှာ-

“နန်းမြို့တော်အကျယ်မှာ မြန်မာတို့ အတိုင်းအတာအားဖြင့် တာ ၂၄၀၀၊ အင်္ဂလိပ်အတိုင်းအတာဖြင့် စတုရန်း ၆မိုင်မျှ ရှိလေသည်”^၂

ဟု ဖော်ပြထားပါသည်။

သက္ကရာဇ် (၁၂၁၈) ခုနှစ် တပို့တွဲလဆန်း (၈)ရက်နေ့တွင် ရွှေမြို့တော် ဆောက်လုပ်ရန် ခုတ်ထွင်ရှင်းလင်းခဲ့ပါသည်။ သက္ကရာဇ် ၁၂၂၀ ခုနှစ် ဒုတိယ ဝါဆိုလဆန်း (၆)ရက် နံနက် လေးချက်တီးကျော်အချိန်တွင် မြို့သိမ်း၍ စံပယ် ခဲ့ပါသည်။

သက္ကရာဇ် (၁၂၂၁) ခုနှစ် ကဆုန်လဆန်း (၄)ရက် အခါတော်ကျရောက်ချိန်တွင် ပြည်သူများ အန္တရာယ်မကျရောက်စေရန် မြို့ထောင့်အရပ်တို့၌ ဆီအိုးကြီး လေးအိုး မြှုပ်နှံခဲ့ပါသည်။ ကဆုန်လဆန်း (၁၄)ရက် တနင်္ဂနွေနေ့တွင် သတ္တဌာန (၇)ဌာနကို စတင်အုတ်မြစ်ချခဲ့ပါသည်။ ထိုအကြောင်းကို-

အမြောက်သံကြားချိန် အခါတော်နှင့် ရွှေမြို့တော်ကြီး ကျုံးတော်၊ မဟာလောကမာရဇိန် စေတီတော်၊ သိမ်တော်ကြီး၊ မဟာအတုလ ဝေယန်ကျောင်းတော်၊ ပိဋကတ်တိုက်တော်၊ သုဓမ္မာဇရပ်တော် ခုနှစ် ဌာနကို တစ်ပြိုင်နက် ဝန်ကြီး၊ အတွင်းဝန်၊ ဝန်ထောက်၊ မှူးကြီး မတ်ကြီးတို့ အသီးသီးကြပ်မတ်၍ စနေသား ကြိုးရင်း၊

^၁ မောင်မောင်တင်၊ ဦး၊ ၂၀၀၄၊ ၁၇၄။

^၂ ရွှေကိုင်းသား၊ ၂၀၀၇၊ ၅။

တနင်္ဂနွေသား ကြိုးဖျား ကိုင်စေလျက် တနင်္လာသားကို ရွှေပန္နက်
ငွေပန္နက် စိုက်မှတ်စေ”^၁

ဟု ရေးသားဖော်ပြထားပါသည်။

မန္တလေးမြို့၏ တံခါး (၁၂)ရပ်ကိုလည်း အမရပူရတံခါးဟောင်း အမည်များ
အတိုင်း မခေါ်စေဘဲ ကမ္ဘည်းအသစ် သမုတ်တော်မူသည်။

သက္ကရာဇ် (၁၂၂၄) ခု တပေါင်းလပြည့်ကျော် (၄)ရက်နေ့တွင် တိုင်းသူ
ပြည်သားများ အတွက် မြေနေရာ သတ်မှတ်ပေးတော်မူသည်။

မင်းတုန်းမင်းတရားကြီးသည် ပိဋကတ်သုံးပုံကို ကျောက်ထက်အက္ခရာတင်၍
မဟာ လောကမာရဇိန် ပရဝဏ်တွင် ထားရှိခြင်း၊ ဒေါင်းဒဂါးများ သွန်းလုပ်ခြင်း၊
ပဉ္စမသင်္ဂါယနာတင်တော်မူခြင်းများ ပြုလုပ်ခဲ့ပါသည်။ သက္ကရာဇ် (၁၂၄၀) ခုနှစ်
သီတင်းကျွတ်လဆန်း (၆)ရက် အင်္ဂါနေ့တွင် နတ်ရွာစံတော်မူခဲ့ပါသည်။

မန္တလေးရတနာပုံထီးနန်းကို သားတော် သီပေါမင်း နန်းတက်တော်မူခဲ့သည်။
သီပေါမင်းလက်ထက်တွင် ရတနာပုံနန်းတော်၌ ဆက်လက် ထီးနန်းစိုးစံတော်မူ
ခဲ့သဖြင့် နန်းတွင်းရေးနှင့် သက်ဆိုင်သည့် အပိုင်းတို့သာ များပြားလာသည်ကို
တွေ့ရပါသည်။

သက္ကရာဇ် (၁၂၄၇)ခုနှစ် တန်ဆောင်မုန်းလပြည့်ကျော် (၈)ရက်နေ့တွင်
မန္တလေး ရတနာပုံနန်းတော်ကြီးကို အင်္ဂလိပ်တို့ တိုက်ခိုက်သိမ်းယူခဲ့ပြီး သီပေါမင်း
တရားကို အိန္ဒိယနိုင်ငံ ရတနာဂီရိသို့ ခေါ်ဆောင်သွားပါသည်။

(၂၈)နှစ်ကြာ ထီးနန်းစိုက်ခဲ့သည့် မန္တလေးရတနာပုံနေပြည်တော် ဗြိတိသျှ
လက်အောက်ကျရောက်၍ နန်းဆောင်အချို့ ဖျက်ဆီးခဲ့ကြသည်။ ၁၉၄၂ ဂျပန်
လက်အောက် ကျရောက်ပြီး (၃)နှစ်အကြာ ဂျပန်-အင်္ဂလိပ် စစ်ပွဲအတွင်း နန်းတော်မှာ
မီးလောင်ပြာကျသွားခဲ့ပါသည်။ ယခုနန်းတော်ကြီးမှာ ပြန်လည်တည်ဆောက်ထားသည့်
နန်းတော်ကြီး ဖြစ်ပါသည်။

၂။ လွမ်းချင်းကဗျာသဘောသဘာဝ

လွမ်းချင်းကဗျာနှင့် ပတ်သက်၍ ပညာရှင်တို့က အဓိပ္ပာယ်အမျိုးမျိုး ဖွင့်ဆို
ထားပါသည်။ ကဝိဘာရတီကျမ်းတွင်-

^၁ မောင်မောင်တင်၊ ဦး၊ ၂၀၀၄၊ ၁၉၃။

“ဆုံးပါးဖျက်ဆီး ကွယ်လွန်ပြီးသော တစ်စုံတစ်ခုသော ဝတ္ထု တစ်စုံတစ်ယောက်သော ပုဂ္ဂိုလ်တို့ကို လွမ်းဆွတ်တမ်းတ မျက်ရမ်းဆ၍ ရေးသားအပ်သောကြောင့် လွမ်းချင်းဟု ခေါ်သည်”

ဟု ဖွင့်ဆိုထားပါသည်။

ကဗျာစွယ်စုံကျမ်းကြီးတွင်-

“လွမ်းဆွတ်ကြည်နူးဖွယ်ကောင်းသော ထင်ရှားသော အကြောင်း အရာတို့ကို ဖွဲ့နွဲ့စီကုံးသော သီချင်း”^၁

ဟု ဖွင့်ဆိုထားပါသည်။

မြန်မာအဘိဓာန်တွင်-

“ကြည်နူးလွမ်းဆွတ်ဖွယ်ရာများကို ပေါ်လွင်အောင် ဖွဲ့ဆိုသော အချိုး၏အဆုံးတွင် ‘လေး’ နှင့်ဆုံးသော ကဗျာအဖွဲ့အနွဲ့တစ်မျိုး”^၂

ဟု ဖွင့်ဆိုထားပါသည်။

လွမ်းချင်းဆိုသည်မှာ မျက်မှောက်ခေတ်၌ ထင်ရှားသော အကြောင်းအရာတို့ကို ကြည်နူးလွမ်းဆွတ်ဖွယ်ကောင်းအောင် ရေးဖွဲ့ထားသော ကဗျာမျိုး ဖြစ်ပါသည်။ လွမ်းချင်းကဗျာများတွင် အပိုဒ်နှစ်ပိုဒ် ရှိပြီး နှစ်ပိုဒ်လုံး ‘လေး’ ဟူသော စကားဖြင့် အဆုံးသတ်လေ့ ရှိပါသည်။ ဒုတိယပိုဒ်သည် ပထမပိုဒ်ထက် ပဒအရေအတွက် ပိုများပါသည်။

၃။ မန္တလေးခေတ် လွမ်းချင်းကဗျာ(၂)ပုဒ်မှ မန္တလေးခေတ်ပုံရိပ်များလေ့လာချက်

မန္တလေးခေတ်သည် ကုန်းဘောင်ခေတ်နှောင်းပိုင်း မင်းတုန်းမင်းတရားကြီးနှင့် သီပေါမင်းတရားကြီးတို့ ထီးနန်းစိုးစံခဲ့သည့်ကာလ ဖြစ်ပါသည်။ မန္တလေးခေတ် ကဗျာစာဆိုတို့သည် မင်းတုန်းမင်းလက်ထက် တည်ထားခဲ့သည့် ဘုရားစေတီများ၊ သာသနိကအဆောက်အအုံများ၊ ဆည်မြောင်း၊ ကန်ချောင်းတို့ကို နောက်ခံပြု၍ ကဗျာများ ဖွဲ့စပ်ခဲ့ကြပါသည်။ ယခုလေ့လာတင်ပြမည့် မန္တလေးဘွဲ့လွမ်းချင်းကဗျာ (၂)ပုဒ်တွင် မန္တလေးခေတ် မောင်မယ်တို့၏ ချစ်ခြင်းမေတ္တာမှတစ်ဆင့် မင်းတုန်းမင်းကြီး၏

^၁ ကျော်ရင်၊ ဦး၊ ပုပ္ဖား၊ ၂၀၁၆၊ ၃၁၄။
^၂ ထွန်းရွှေ၊ ဦး၊ ၁၉၇၈၊ ၃၀၃။
^၃ မြန်မာစာအဖွဲ့၊ ၁၉၈၀၊ ၁၃၃။

သတ္တဌာနတွင် ပါဝင်သည့် မဟာလောကမာရဇိန် (ကုသိုလ်တော်)ဘုရား၊ မြတ်စွာဘုရား ဗျာဒိတ်စကား ထားခဲ့သည့် မန္တလေးတောင် ဗျာဒိတ်ပေးဘုရား၊ ကျောက်တော်ကြီး ဘုရား၊ တောပုဘုရား၊ သုဓမ္မာဇရုပ်၊ မဟာနန္ဒာကန်၊ ရွှေတချောင်းမြောင်းတို့ကို နောက်ခံပြု ရေးဖွဲ့ထားပါသည်။ ထိုအဖွဲ့များမှ မန္တလေးခေတ်ပုံရိပ်တို့ ထင်ဟပ်မြင်ယောင် လာစေပါသည်။

၃။ ၁။ ဘုရားစေတီဆိုင်ရာ ပုံရိပ်များ

မန္တလေးမြို့သည် ပဉ္စမသင်္ဂါယနာတင် မင်းတုန်းမင်းတရားကြီး တည်ထား ခဲ့သည့် မြို့တော် ဖြစ်ပါသည်။ မန္တလေး ရတနာပုံနေပြည်တော်ကြီးသည် သာသနာ ထွန်းလင်းတောက်ပသည့် အချိန်လည်း ဖြစ်ပါသည်။ ထို့ကြောင့် မန္တလေးမြို့ ကုသိုလ်တော်လွမ်းချင်းကဗျာနှင့် မန္တလေးမြို့ဘွဲ့ လွမ်းချင်းကဗျာများတွင် မန္တလေးမြို့ရှိ ထင်ရှားသော ဘုရားစေတီများအကြောင်း ဖွဲ့ဆိုထားပါသည်။

မြတ်စွာဘုရားရှင်သည် မန္တလေးတောင်တော်သို့ ဒေသစာရီကြွချီတော်မူစဉ် စန္ဒာမုခိဘီလူးမ၏ သက်ဝင်ကြည်ညိုမှုကြောင့် နောင်အခါ သာသနာအနှစ် ၂၅၀၀ သို့ ရောက်သောအခါ မန္တလေးတောင်၌ မင်းနေပြည်ဖြစ်လတ္တံ့။ သာသနာထွန်းကားလတ္တံ့ဟု ဗျာဒိတ်စကား ထားတော်မူခဲ့သည်။ သက္ကရာဇ် (၁၂၂၁)ခုနှစ်တွင် မြတ်စွာဘုရား ဗျာဒိတ်ပေးတော်မူပုံကို တည်ထားတော်မူစေသည်။ ကုန်းဘောင်ဆက် မဟာရာဇဝင်တွင်-

“အာနန္ဒာ လျှောက်ထားတောင်းပန်ဟန်၊ မြတ်စွာဘုရား ဗျာဒိတ် ညွှန်ကြားတော်မူဟန်၊ ရွှေမြို့တော်သို့ ရှေ့ရှုမျက်နှာရည်တော် မူလျက် မတ်ရပ်ဗျာဒိတ်ညွှန်း ဘုရားရုပ်ထုတော်သဏ္ဍာန်၊ ညီတော်အာနန္ဒာ လျှောက်ထားတောင်းပန်သည့် ရုပ်ထုသဏ္ဍာန်တို့ ထုလုပ်တော်မူစေ၍”^၁

ဟု ဖော်ပြထားပါသည်။

မန္တလေးမြို့ ကုသိုလ်တော်လွမ်းချင်းကဗျာတွင် ချစ်သူမောင်က ချစ်သူ မိန်းကလေးကို မန္တလေးမြို့ရှိ ထူးခြားသော မန္တလေးတောင်သို့ ဘုရားဖူးသွားပါမည်။ ပုဂံခေတ်ကတည်းက ဘုန်းတန်ခိုးကြီးသည့် တောင်ထိပ်ဦးရှိ စေတီထူးကိုလည်း ဖူးမြော်ကြရန် ဖိတ်ခေါ်ထားပါသည်။ ထိုအကြောင်းကို မန္တလေးမြို့ဘွဲ့ လွမ်းချင်း ကဗျာတွင်-

^၁ မောင်မောင်တင်၊ ဦး၊ ၂၀၀၄၊ ၂၀၁။

“လာမေလှမ်းကြစို့၊ ညာမန်းမြို့ပြည်ဘောင်၊ ထူးမြတ်တဲ့ရွှေတောင်မှာ၊
မြတ်ဘုန်းခေါင် စေတီယနှင့်၊ စက်ပါဒနက်သန်ကို၊ သကစ္ဆံ ပဏာမိ
ရယ်နှင့်၊ သဒ္ဓါရှိ အတူပေါ်အောင် အပူဇော်သွားစို့ မိငယ်လေး”

ဟု ရေးဖွဲ့ထားပါသည်။

မန္တလေးတောင်တော်သည် မြတ်စွာဘုရား သက်တော်ထင်ရှားရှိစဉ်က ဒေသစာရီ ကြွချီတော်မူခဲ့ခြင်း၊ ဗျာဒိတ်စကားမြွက်ကြားခဲ့သော တောင်တော်ဖြစ်ခြင်း၊ မင်းတုန်းမင်း ကိုယ်တိုင် တည်ထားသည့် ဗျာဒိတ်ပေးဘုရား ရှိတော်မူခြင်း၊ မန္တလေးတောင်တော်၏ အရှေ့ဘက်တွင် ရွှေလောင်းမြစ် ရစ်ခွေစီးဆင်းခြင်း၊ မန္တလေးတောင်ထိပ်တွင် ဆုတောင်းပြည့်စေတီတော်ရှိခြင်းတို့ကြောင့် ထူးမြတ်သာယာသည့် တောင်တော်ထူး ဖြစ်ခဲ့ပါသည်။ ထို့ကြောင့် မန္တလေးခေတ်အခါက ဗုဒ္ဓဘာသာ ထွန်းကားခဲ့သည့် ပုံရိပ်တို့ အထင်အရှား မြင်ယောင်လာစေပါသည်။ မန္တလေးခေတ်အခါ ဘုရားဖူးတို့ သွားရောက်လည်ပတ် အပန်းဖြေနေရာတစ်ခုဟု ဆိုနိုင်ပါသည်။

ကျောက်တော်ကြီးဘုရားသည် မန္တလေးခေတ် မှစ၍ ယနေ့ခေတ်အထိ မန္တလေးမြို့၏ ထူးခြားထင်ရှားသည့် ဘုရားတစ်ဆူ ဖြစ်ပါသည်။ သက္ကရာဇ် (၁၂၂၆)ခု ဝါခေါင်လတွင် စကျင်တောင်မှ သလင်းကျောက်ဖြင့် ထုလုပ်ထားသည့် ထူးခြားသည့် ရုပ်ပွားတော်မြတ် ဖြစ်ပါသည်။ မန္တလေးတောင်၏တောင်ဘက် မန္တလေး တောင်ခြေတွင် တည်ထားတော်မူပါသည်။ သက္ကရာဇ် (၁၂၂၇)ခုနှစ် ကဆုန်လတွင် အလုံးစုံ ထုလုပ်ပြီးစီးခဲ့ပါသည်။ မင်းတရားကြီးကိုယ်တော်တိုင် ရွှေစုတ်တော်ဖြင့် မျက်ခုံးတော်၊ မျက်ရေးတော် စသော လက္ခဏာတော်များကို ရွှေမင်ဖြင့် ရေးဖွင့်တော် မူခဲ့ပါသည်။

မန္တလေးရတနာပုံ မဟာရာဇဝင်တော်တွင်-

“အခါရောက်သည့်ကာလ အမြောက်သံဆယ်ချက်ကြား၍ ပွဲသဘင် တီးမှုတ်စေလျက် မျက်နှာဖွင့်တော်မူသည်။ မျက်နှာတော် ဖွင့်ရာ ဌိလည်း ကိုယ်တော်တိုင် ကြည့်ရှုပြသတော်မူပြီးမှ စံနန်းတော်သို့ ဝင်တော်မူသည်”^၂

ဟု ဖော်ပြထားပါသည်။

^၁ ပြုံးချို၊ ဦး၊ ၁၉၇၇၊ ၂၂၁။
^၂ မောင်မောင်တင်၊ ဦး(မဟာဝိဇ္ဇာ)၊ ၁၉၆၉၊ ၁၂၈။

မန္တလေးမြို့ဘွဲ့ လွမ်းချင်းကဗျာတွင် ထူးခြားထင်ရှားသည့် ကျောက်တော်ကြီး ဘုရားသို့ ချစ်သူမိန်းကလေးနှင့် သွားရောက်စေလိုကြောင်းကို-

“စရပ်တန်းနှင့် လမ်းမတော်သာ သုဓမ္မာ ရောင်ဝါကညီး
ကျောက်တော်ကြီး”^၁

ဟု ရေးဖွဲ့ထားပါသည်။

ကျောက်တော်ကြီးဘုရားသည် ဘုရင်ကိုယ်တော်တိုင် ရွှေမင်ဖြင့် ရေးခြယ် ထားခြင်း၊ သလင်းကျောက်ဖြင့် ထုဆစ်ထားခြင်း စသည့် မြန်မာ့အံ့ဖွယ် ထူးခြားသည့် ဂုဏ်အရောင်အဝါတို့ကြောင့် ချစ်သူ မယ်ကလေးကို အရောက်လှမ်းပို့စေချင်ပါသည်။ ထူးခြားသည့် ကျောက်တော်ကြီးဘုရား၏ ဂုဏ်ရှိန်တို့သည် မန္တလေးခေတ်၏ ပုံရိပ်ကို ထင်ရှားမြင်ယောင်လာစေပါသည်။

မဟာလောကမာရဇိန်ဘုရားသည် မင်းတုန်းမင်း နန်းတော်တည်စက တည်ထား တော်မူခဲ့သည့် သတ္တဌာန ရွှေမြို့တော်၊ သုဓမ္မာဇရပ်တော်၊ ဓမ္မမဇ္ဈသီမံတော်၊ မဟာလောကမာရဇိန်စေတီတော်၊ မဟာအတုလဝေယန်ကျောင်းတော်၊ ကျုံးတော်၊ ပိဋကတ်တိုက်တော် ဟူသော သတ္တဌာန ခုနစ်ဌာနမှ တစ်ခုအပါအဝင် ဖြစ်ပါသည်။ မဟာလောကမာရဇိန်စေတီတော်သည် မန္တလေးတောင်ခြေ၏ အရှေ့ဘက်တွင် တည်ရှိ ပါသည်။ မန္တလေးတောင်တော်ပေါ်မှကြည့်လျှင် ပိဋကတ်တိုက်တော်များ ခြံရံထားသည့် မဟာလောကမာရဇိန်ဘုရား၏ ကြည်နူးဖွယ်ပရဂုဏ်ကို ဖူးမြင်နိုင်ပါသည်။ သက္ကရာဇ် (၁၂၂၁)ခုနှစ်တွင် သီဟိုဠ်ကျွန်းမှ ဆက်သသည့် မြတ်စွာဘုရားရှင်၏ စွယ်တော်မြတ်ကို ဒုတိယဌာပနာတိုက်တွင် ထည့်၍ တည်ထားကိုးကွယ်တော်မူပါသည်။

(၁၂၂၄) ခုနှစ် ဝါဆိုလပြည့်ကျော် ကိုးရက်နေ့တွင်-

“လပြည့်ကျော် ကိုးရက်နေ့ နေ့တစ်ချက်တီးကျော် ငါးမောင်း
အချိန် ဝန်ကြီး၊ အတွင်းဝန်၊ မှူးတော် မတ်တော်၊ စုရှင်ငန်းရှင်၊
ဝန်စု ဗိုလ်စုတို့ အခါတော်အတိုင်း အမြောက်သံကြား၍ ပွဲသဘင်
အစုံနှင့် ရွှေထီးအတွက် တင်လှူတော်မူပြီးလျှင် မဟာလောကမာရဇိန်
ကမ္မည်းတပ်တော်မူသည်”^၂

ဟု ဖော်ပြထားပါသည်။

^၁ ပြုံးချို၊ ဦး၊ ၁၉၇၇၊ ၂၂၁။
^၂ မောင်မောင်တင်၊ ဦး၊ ၂၀၀၄၊ ၂၁၆။

မန္တလေးမြို့ ကုသိုလ်တော်လွမ်းချင်းကဗျာတွင် ချစ်သူမောင်က ချစ်သူ မိန်းကလေးအား ကုသိုလ်တော်ဘုရားတွင် မြတ်စွာဘုရားရှင်၏ အဘိဓမ္မာတရားတော် များကို ကျောက်ထက်အက္ခရာတင်ထားသည့် ပိဋကတ်တိုက်တော်များ ရှိပါသည်။ ဖန်၊ အုတ်တို့ စီချယ်ထားသည့် ကုသိုလ်တော်ဘုရား တလင်းပြင်သို့ သွားရောက်၍ နှစ်ကိုယ်တူ ဆုချွေတောင်းမည်ဖြစ်ကြောင်းကို-

“ရွှေဂူအတွင်းပိဋကတ်ကို၊ ရေးမှတ်သွင်းလို့၊ တလင်းငယ်မှညီညီ၊
ဖလ်အုတ်ကယ်စီပါတဲ့ စေတီတော်ပြင်”^၁

ဟု ရေးဖွဲ့ထားပါသည်။

စာဆို ရေးဖွဲ့ခဲ့သည့် ‘ရွှေဂူအတွင်းပိဋကတ် ရေးမှတ်သွင်းပါလို့’ ဟူသော အဖွဲ့သည် မဟာလောကမာရဇိန်ဘုရားအတွင်းရှိ မြတ်စွာဘုရားရှင်၏ သုတ်၊ ဝိနည်း၊ အဘိဓမ္မာတို့ကို အုတ် ပြသဒ် ဂူတစ်လုံးစီနှင့် ကျောက်စာရေးထိုးမှတ်တမ်းတင် ပူဇော်ထားသည်ကို ပေါ်လွင်လာစေပါသည်။ ခေတ်ပတ်ဝန်းကျင် ရှုခင်းကိုလည်း မြင်ယောင်စေသည်။ မဟာလောကမာရဇိန်ဘုရားသည် သာသနာပြုမင်း ဖြစ်သည့် မင်းတုန်းမင်းတရားကြီး ကိုယ်တော်တိုင် တည်ထားတော်မူခြင်း၊ မြတ်စွာဘုရားရှင်၏ ဓာတ်တော်များကို ဌာပနာထားခြင်း၊ သတ္တဌာန ခုနစ်ဌာနတွင် ပါဝင်ခြင်းတို့ကြောင့် မန္တလေးခေတ်အခါက အများပြည်သူ ဖူးရောက်ဆုတောင်းခဲ့သည့် ဘုရားတစ်ဆူ ဖြစ်ကြောင်း ထင်ရှားပေါ်လွင်စေပါသည်။ မဟာလောကမာရဇိန်ဘုရားကို မင်းတုန်းမင်း၏ ကုသိုလ်ဖြစ်သောကြောင့် ကုသိုလ်တော်ဘုရားဟု ခေါ်တွင်ခဲ့ရာ ယနေ့ခေတ်အထိ အမည်တွင်ဆဲ ဖြစ်ပါသည်။

တောပုဘုရားသည် မတ္တရာမြို့၏ အနောက်မြောက်ဘက်တွင်ရှိပြီး မတ္တရာမြို့နှင့် (၄)မိုင်ခန့်အကွာတွင် တည်ရှိပါသည်။ တောပုဘုရား၏ ဘွဲ့အမည်မှာ ရွှေဘုံသာ မြတ်စွာဘုရား ဖြစ်ပြီး ရွာအမည်ကို အစွဲပြု၍ တောပုဘုရားဟု အမည်တွင်ခဲ့သည်။ သက္ကရာဇ် (၁၁၁၄)ခု ဘိုးတော် ဗဒုံမင်းသည် မင်းကွန်းပုထိုး တည်တော်မူစဉ် နန်းတော်ကျွန်း၌ ယာယီစံနေတော်မူချိန် အလယ်နန်းမိဖုရား ရှင်စောပုသည် အရှေ့မြောက်အရပ်မှ ရောင်ခြည်တော်များ ဖူးမြင်လိုက်ရသည်။ ထိုရောင်ခြည်တော် များသည် ရွှေဘုံသာဘုရားမှ ကွန့်မြူးနေကြောင်း စုံစမ်းသိရှိသောအခါ ဘိုးတော် ဗဒုံမင်းထံ ခွင့်ပန်ပြီး စေတီတော်ကြီးကို ပြုပြင်မွမ်းမံခဲ့ပါသည်။ မိဖုရားရှင်စောပု၏ အမည်ကို အစွဲပြု၍ ရှင်စောပုဘုရား၊ ရွာအမည်ကို ရှင်စောပုရွာဟု ခေါ်ဆိုခဲ့ကြသည်။

^၁ ပြုံးချို၊ ဦး၊ ၁၉၇၇၊ ၂၂၁။

ခေတ်ကာလ ရွေ့လျောလာသောအခါ စောပုဘုရားကို တောပုဘုရားဟု ခေါ်ဝေါ်ကြပြီး စောပုရွာကို တောပုရွာဟု ခေါ်ဝေါ်လာကြပါသည်။ တောပုဘုရားနှင့် ပတ်သက်၍-

“မန္တလေးခေတ် မတိုင်ခင် အမရပူရမြို့တည် နန်းတည် ဘိုးတော် ဗဒုံမင်း လက်ထက်ကတည်းက အုတ်အော်သောင်းနင်း စည်ကား သိုက်မြိုက်ခဲ့တဲ့ ပွဲတော်ကြီး ဖြစ်ပါတယ်။ ဗြိတိသျှ ကိုလိုနီခေတ် မှာလည်း သမိုင်းဝင်ဂေဇက်ရ ဘုရားပွဲတော်ကြီးအဖြစ် ထင်ရှား စည်ကားခဲ့ပါတယ်။ လွတ်လပ်ရေးရပြီး နောက်ပိုင်းမှာလည်း ကုန်းပွဲ ရေပွဲ၊ လှေပွဲ၊ လှည်းပွဲ၊ မြင်းပွဲတွေ ဇာတ်ပွဲတွေ ထည့်ပြီး ပွဲဈေးတန်းကြီး တစ်မျှော်တစ်ခေါ်နဲ့ ကြိတ်ကြိတ်တိုး စည်ကား ခဲ့တဲ့ ပွဲတော်ကြီးပေါ့”^၁

ဟု ရေးသားထားပါသည်။

ခေတ်သစ်ကဗျာအဖွင့်တွင် တောပုဘုရားနှင့်ပတ်သက်၍-

“မန္တလေးခေတ်က တောပုဘုရားပွဲမှာ စည်ကားလှ၍ လှေ၊ လှည်း၊ ဆင်၊ မြင်းတို့ဖြင့် ပွဲတော်သို့ တပျော်တပါး သွားရောက် တတ်ကြပါသည်”^၂

ဟု ရှင်းလင်းဖော်ပြထားပါသည်။

မန္တလေးဘွဲ့ လွမ်းချင်းကဗျာတွင် ဘုရားပွဲတော်ချိန်တွင် အလွန်စည်ကား လှသော တောပုဘုရားသို့ ချစ်သူမိန်းကလေးနှင့်အတူ ဖူးမြော်စေလိုပါသည်။ တောပု ဘုရား ပတ်ဝန်းကျင်ရှိ သာယာသော သဲသောင်ပြင်များကို ခံစားကြည့်ရှုစေ လိုပါသည်။ ထိုအကြောင်းကို မန္တလေးဘွဲ့ လွမ်းချင်းကဗျာတွင်-

“မဟာနွယ် သမုသိရ်ရယ်၊ ရေမြစ်တိမ် ဟိုသောင်စဆီသို့၊ စခန်းတော် မောင်မယ်ချပါလို့၊ တောပုရှင်စိန္တေယျကို ဖူးရမယ်လေး”^၃

ဟု ရေးဖွဲ့ထားပါသည်။ ချစ်သူ မိန်းကလေးအား ချော့ချော့မော့မော့ ပြောဟန် ဆိုဟန်ပါအောင် ဖွဲ့ဆိုထားသည်။ နာမဝိသေသနပုဒ်များဖြင့် တန်ဆာဆင် ဖွဲ့ဆို ထားသည်။

^၁ စူးထက်၊ ၂၀၁၆၊ ၉၂။
^၂ ဝန်၊ ဦး၊ မင်းသုဝဏ်၊ ၁၉၆၂၊ ၂။
^၃ ပြုံးချို၊ ဦး၊ ၁၉၇၇၊ ၂၂၁။

စာဆိုက ချစ်သူမိန်းကလေးအား ‘တချောင်းရွှေငယ် လောင်းလှေငယ်မှ ကူးတို့၊ ဗုံတည်ညံ ဖုန်ကာဆန်’ ဖြင့် ပို့ဆောင်ပေးစေလိုပါသည်။

တောပုဘုရားသို့ မန္တလေးမှ သွားရောက်ဖူးမြော်လိုပါက ရွှေတချောင်းမြောင်း အတိုင်း လောင်းလှေဖြင့် မတ္တရာမြို့သို့ စုန်ဆင်းသွားလာရပါသည်။ မတ္တရာမြို့မှ တစ်ဆင့် မြို့၏အနောက်ဖက်ရှိ နတ်ပေါက်ချောင်းအတိုင်း စုန်ဆင်း၍ တောပု ဘုရားသို့ သွားရောက်ဖူးမြော်ရပါသည်။

‘ရေမြစ်တိမ် ဟိုသောင်စဆီက’ ဟူသော အဖွဲ့အရ တောပုရွာနှင့် ပတ်ဝန်းကျင်ရှိ ရွာများသည် ဧရာဝတီမြစ်ရေ လွှမ်းမိုးခံရသော နေရာဖြစ်ပါသည်။ ရေကြီးသည့်အခါ ရေတိုက်စားခံရနိုင်သဖြင့် တောပုဘုရားကို တိမ်း၍ မြစ်ကြောင်း ဖောက်လုပ်ထား ပါသည်။ မြစ်ကိုတိမ်း၍ ဖောက်လုပ်ထားသဖြင့် မြစ်တိမ်းဟု ခေါ်ဆိုခဲ့ကြပြီး အချိန်ကာလ ရွေ့လျောလာသောအခါ မြစ်တိမ်းမှ ဝစ္စပေါက်သံပျောက်ပြီး မြစ်တိမ်ဟု ခေါ်ဆိုကြပါသည်။ တောပုရွာတောင်ဘက်မှစ၍ မြစ်တိမ်းခဲ့သဖြင့် မြစ်စတိမ်းသည့် ရွာကို မြစ်တိမ်းရွာ(ယခု မြစ်တိမ်ရွာ) ဟု ခေါ်ဝေါ်ကြပါသည်။ တောပုဘုရား ပတ်ဝန်းကျင်တွင် သဲသောင်ခုံများ ရှိခြင်း၊ ဧရာဝတီရေလွှမ်းခံရသည့် ဒေသဖြစ်ခြင်း၊ ဘုရား၏အရှေ့ဘက်တွင် ချောင်းရှိခြင်း၊ ဘုန်းတန်ခိုးကြီးသည့် ဘုရားဖြစ်ခြင်း စသည့် ပုံရိပ်တို့ ထင်ဟပ်စေပါသည်။ တန်ခိုးအာနုဘော်နှင့်ပြည့်စုံသည့် တောပုဘုရားနှင့် သာယာကြည်နူးဖွယ်ကောင်းသည့် မြင်ကွင်းတို့ မြင်ယောင်လာစေပါသည်။

၃။ ၂။ သာသနိက အဆောက်အအုံဆိုင်ရာ ပုံရိပ်များ

သာသနိကဆိုင်ရာ အဆောက်အအုံအဖြစ် မန္တလေးခေတ် လွှမ်းချင်းကဗျာ (၂)ပုဒ်တွင် မန္တလေးသုဓမ္မာဇရပ်တန်းနှင့် ပိဋကတ်တော်များ ဖွဲ့ဆိုထားသည့် အဖွဲ့ တို့ကို တွေ့ရပါသည်။ မန္တလေးရတနာပုံခေတ်က သုဓမ္မာဇရပ်တော် (၂)မျိုး ရှိသည်။ မင်းတုန်းမင်းတရားကြီး မန္တလေးမြို့တည်စဉ်အချိန်က သတ္တဋ္ဌာနတွင် ပါဝင်သည့် သုဓမ္မာရွှေဇရပ်တော်နှင့် ပရိယတ္တိစာပြန်ပွဲ ကျင်းပသည့် သုဓမ္မာဇရပ်တော်တို့ ဖြစ်ပါသည်။

သုဓမ္မာရွှေဇရပ်တော်သည် မင်းတုန်းမင်းကြီး၏ မြောက်နန်းမိဖုရား ငွေ ၃၂၇၀၀ ကျပ် အကုန်အကျခံ ဆောက်လုပ်ခဲ့သည့် ဇရပ်တော် ဖြစ်ပါသည်။ ဒုတိယ ကမ္ဘာစစ်အတွင်း မီးလောင်ပြာကျသွားသည့် ဇရပ်တော် ဖြစ်ပါသည်။

သုဓမ္မာဇရပ်တန်းကို (၁၂၂၆)ခုနှစ် တော်သလင်းလတွင် တည်ဆောက်ပြီးစီး ခဲ့ပါသည်။ ဇရပ်ပေါင်း (၃၃)ဆောင်ကို များကြီးမတ်ကြီး (၁၀)ဦးကို တာဝန်ယူ တည်ဆောက်စေခဲ့ပါသည်။ ကျောက်တော်ကြီးဘုရား၏ တောင်ဘက်နှင့် အနောက်ဘက်၊

သီပေါမင်းသား ရဟန်းဝတ်ခဲ့သည့် စံကျောင်းတော်၏ တောင်ဘက်နှင့် အရှေ့ဘက်တွင် ဆောက်လုပ်ထားပါသည်။ မန္တလေးကျုံးနံဘေးရှိ သုဓမ္မာဇရပ်တော်ကို မင်းတုန်းမင်း တရားကြီး ဆောက်လုပ်စေခိုင်းပုံကို-

“မှူးတော်မတ်တော်များကို တစ်ယောက်တစ်ဆောင် ကြီးကျပ် ဆောက်လုပ်လို့ ငွေတော်များထုပ်ပေးပြီး ခိုင်းစေခဲ့တဲ့ ဇရပ် ဖြစ်ပါတယ်”^၁

ဟု ရေးသားထားပါသည်။

သုဓမ္မာဇရပ်တော်ထဲတွင် မင်းတုန်းမင်းလက်ထက်တွင် နယုန်လဆန်း (၈)ရက်နေ့ ကစပြီး ဝါဆိုလဆန်း (၈)ရက်နေ့အထိ ပရိယတ္တိစာပြန်ပွဲ ကျင်းပသောအခါ စာပြန် ဌာန စာဖြေဌာနအဖြစ် အသုံးပြုခဲ့ပါသည်။ စာပြန်ပွဲ မရှိသည့်အခါ မန္တလေးတောင်နှင့် ပတ်ဝန်းကျင်ဒေသများသို့ ဘုရားဖူးလာသည့် ခရီးသွားပြည်သူများ နားနေသည့် ဇရပ်အဖြစ် အသုံးပြုခဲ့ပါသည်။ ဥပုသ်နေ့တိုင်း မင်းတုန်းမင်းတရားကြီးက နေ့လယ်စာ ကျွေးမွေးလှူဒါန်းလေ့ ရှိပါသည်။

မန္တလေးမြို့ ကုသိုလ်တော်လွမ်းချင်းကဗျာတွင် ကုသိုလ်တော်ဘုရား ဖူးရန် အတွက် သာယာသည့် လမ်းမကြီးနံဘေးရှိ သုဓမ္မာဇရပ်တန်းကိုလည်း ဖြတ်သန်းသွား ရမည်။ ထိုအကြောင်းကို-

“စရပ်တန်းနှင့် လမ်းမတော်သာ၊ သုဓမ္မာ”^၂

ဟု ဖွဲ့ဆိုထားပါသည်။

မန္တလေးခေတ် အချိန်အခါကာလနှင့် နှိုင်းဆကြည့်လျှင် သုဓမ္မာဇရပ်တော်သည် သာယာသည့် ကျုံးလမ်းနံဘေးတွင် ရှိခြင်း၊ ‘အသက်ကလေးရယ် ရှည်စေလို မန်းတောင်ရိပ်ခို’ ဟု ဆိုသည့်အတိုင်း မန္တလေးတောင်၏ အနီးနားတွင် ရှိခြင်း၊ မင်းတုန်းမင်း တည်ဆောက်ခဲ့သည့် ဇရပ်တော်ဖြစ်ခြင်း စည်ကားသိုက်မြိုက်ခြင်း စသည့် မန္တလေးခေတ် ပုံရိပ်တို့ကို မြင်ယောင်လာစေပါသည်။ မန္တလေးခေတ်အခါက တည်ဆောက်ခဲ့သော သုဓမ္မာဇရပ်တော်များသည် ယနေ့ခေတ်တွင် ဇရပ်ပေါင်း (၁၉)ဆောင်ထိ ထင်ထင်ရှားရှား ကျန်ရှိနေပါသည်။

^၁ အမာ၊ ဒေါ်၊ လူထု၊ ၂၀၁၇၊ ၄၄။

^၂ ပြုံးချို၊ ဦး၊ ၁၉၇၇၊ ၂၂၁။

မန္တလေးခေတ်က မင်းတုန်းမင်းတရားကြီးသည် မြတ်စွာဘုရားရှင်၏ ပိဋကတ် သုံးပုံကို ရေရှည်တည်တံ့စေလို၍ မဟာလောကမာရဇိန်(ကုသိုလ်တော်)ဘုရားအတွင်း ကျောက်ထက်အက္ခရာ တင်ထားတော်မူပါသည်။ ထိုအကြောင်းနှင့် ပတ်သက်၍ ကုန်းဘောင်ဆက် မဟာရာဇဝင်တော်ကြီးတွင်-

“ကုသိုလ်တော် မဟာလောကမာရဇိန်ဘုရား ပထမမဟာရုံအတွင်း တံတားနားပတ်လည် အုတ်ပြသားဂူတည်လုပ်၍ ကျောက်ချပ်ရေ လေးဆယ့်နှစ်၊ ဒုတိယမဟာရုံအတွင်း အုတ်ပြသားဂူတည်လုပ်၍ ကျောက်ချပ်ရေ တစ်ရာ့ခြောက်ဆယ့်ရှစ်၊ တတိယမဟာရုံအတွင်း အုတ်ပြသားဂူတည်လုပ်၍ ကျောက်ချပ်ရေ ငါးရာ့တစ်ဆယ့်ကိုး များကို အုတ်ပြသားဂူတစ်ဂူလျှင် ကျောက်ချပ်ရေ တစ်ချပ်စီ စိုက်ဆောက်သွင်းကာ ကိုးကွယ်တော်မူသည်”

ဟု ရေးသားဖော်ပြထားပါသည်။

မင်းတုန်းမင်းလက်ထက်တော်အခါကတည်းက ကျောက်ထပ်အက္ခရာ တင်ထား သည့် ပိဋကတ်တော် ကျောက်ချပ်ရေ ၇၂၉ ချပ် တည်ထားတော်မူခဲ့သည်။ မန္တလေးကုသိုလ်တော်ဘုရားတွင်လည်း ကျောက်ချပ်ရေ နံပါတ် ၁ မှ ၁၁၁ ထိ (၁၁၁)ချပ် ဝိနည်းတော်၊ နံပါတ် ၁၁၂ မှ ၃၁၉ ထိ (၂၀၈)ချပ် အဘိဓမ္မာ (၇)ကျမ်း၊ နံပါတ် ၃၂၀ မှ ၃၅၅ ထိ (၃၆)ချပ် သုတ် (၃)ကျမ်း၊ နံပါတ် ၃၅၆ မှ ၄၁၇ ထိ (၆၂)ချပ် ပဏ္ဍာသ၊ နံပါတ် ၄၁၈ မှ ၄၈၂ ထိ (၆၅)ချပ် သံယုတ် (၅)ကျမ်း၊ နံပါတ် ၄၈၃ မှ ၅၆၀ ထိ (၇၈)ချပ် အင်္ဂုတ္တိုရ (၁၀)ကျမ်း၊ နံပါတ် ၅၆၁ မှ ၇၂၉ ထိ (၁၆၉)ချပ် ခုဒ္ဒကနိကာယ်တို့ ယခုတိုင် တည်ရှိဆဲ ဖြစ်ပါသည်။ မော်ကွန်းကျောက်ချပ် အပါအဝင် စုစုပေါင်း ကျောက်ချပ်ရေ (၇၃၀)ချပ် ရှိပါသည်။

မန္တလေးမြို့ ကုသိုလ်တော်လွမ်းချင်းကဗျာတွင် မြတ်စွာဘုရားရှင်၏ အဘိဓမ္မာ တရားတော်များကို ကျောက်ထက်အက္ခရာတင်ထားသည့် ကုသိုလ်တော်ဘုရား ရင်ပြင်သို့ သွားရောက်၍ တူနှစ်ကိုယ် ဆုချွေတောင်းကြပါမည်။ ထိုအကြောင်းကို-

“ရွှေဂူအတွင်း ပိဋကတ်ကို၊ ရေးမှတ်သွင်းပါလို့၊ တလင်းငယ်မှ ညီညီ၊ ဖလ်အုတ်ကယ်စီပါတဲ့ စေတီတော်ပြင်”^၂

ဟု ရေးဖွဲ့ထားပါသည်။

^၁ မောင်မောင်တင်၊ ဦး၊ ၂၀၀၄၊ ၂၅၃။
^၂ ပြုံးချို၊ ဦး၊ ၁၉၇၇၊ ၂၂၁။

မြတ်စွာဘုရားရှင်၏ သုတ်၊ ဝိနည်း၊ အဘိဓမ္မာတို့ကို ကျောက်ထက်အက္ခရာ တင်၍ ကျောက်ချပ်ရေတစ်ချပ်စီကို ဂူအထွတ်တင် တည်ဆောက်ထားသည်မှာ မန္တလေးခေတ် အချိန်အခါကတည်းကပင် ထူးခြားသည့် မှတ်တမ်းတစ်ခု ဖြစ်ခဲ့သဖြင့် လူငယ်တို့ ပိုမိုစိတ်ဝင်တစား ကြည်ညိုကြဟန် ရှိပါသည်။ ယနေ့ခေတ်တွင်လည်း ကုသိုလ်တော်ဘုရား၏ ပိဋကတ်တိုက်တော်သည် လူငယ်အများစု၊ လူကြီးများနှင့် နိုင်ငံခြားခရီးသွားဧည့်သည်များ စိတ်ဝင်စားမှု အများဆုံး နေရာ ဖြစ်ပါသည်။ ကုသိုလ်တော်ဘုရားသည် မန္တလေးခေတ်မှ ယနေ့ခေတ်အထိ အများစု စိတ်ဝင်စားသည့် ဘုရားစေတီဖြစ်သည်ဟု ဆိုနိုင်ပါသည်။

၃၊ ၃။ ကန်ချောင်းနှင့် ခရီးသွားလာရေးဆိုင်ရာ ပုံရိပ်များ

မန္တလေးခေတ်အခါက မန္တလေးမြို့ ပတ်ဝန်းကျင်ရှိ မဟာနန္ဒာကန်၊ ဇောင်းကလောကန်၊ အောင်ပင်လယ်ကန်တို့သည် မန္တလေးမြို့နှင့် ပတ်ဝန်းကျင်အတွက် လယ်ယာစိုက်ပျိုးရေးနှင့် သောက်သုံးရေအတွက် အသုံးဝင်သည့် ကန်တော်များ ဖြစ်ပါသည်။ မဟာနန္ဒာကန်တော်သည် မန္တလေးမြို့ကို တင့်တယ်စေသော ကန်တစ်ခု ဖြစ်ပါသည်။ မန္တလေးရတနာပုံမြို့တော်၏ အရှေ့မြောက်ဘက်တွင် တည်ရှိပါသည်။ ဘိုးတော်ဘုရား ဆည်ဖို့ခဲ့သည့် ကန်တော် ဖြစ်ပါသည်။ မူလအမည်မှာ မောင်းမကန် ဖြစ်ပါသည်။ မဟာနန္ဒာကန်နှင့် ပတ်သက်၍ မန္တလေးတောင်သမိုင်းတွင်-

“မောင်းမကန်မှာ မန္တလေးတောင် မြောက်ဘက် ဆက်၍ ကုလားမတောင်သို့ ရောက်အောင် တည်ထားရလျှင် ရွှေလောင်းမြစ် ရေသွင်း၊ အရှေ့ရေတံခွန်ကျ၊ ကြုံတန်းဆည်ရေတားများနှင့် ဖြစ်၍ ကန်ကြီးနှစ်ကန် ရေပြင်ချင်း စပ်မိသည့်ကာ အလွန် တင့်တယ်မည်။ တစ်ကြောင်းလည်း မြို့တော်၏ အရှေ့မျက်နှာတွင် တစ်ပြင်တည်းဖြစ်၍ ရန်သူအပေါင်းတို့ မလှုပ်ရှားနိုင် ဖြစ်ပေမည်။ သို့ဖြစ်၍ နောက်တော်တွင် ပါဝင်သည့် ရဲမက်တော်အပေါင်းနှင့် ဆည်ဖို့တော်မူသည်။ ထိုကန်တော်ကို နန္ဒာကန်ဟု ကမ္ပည်း စိုက်တော်မူသည်။”^၁

ဟု ဖော်ပြထားပါသည်။

ရတနာပုံခေတ် မန္တလေးကဗျာများ လေ့လာချက်တွင် မဟာကန်တော် အတွင်း၌-

^၁ မောင်မောင်၊ ယင်းခဲ၊ ၁၂၉၅၊ ၂၅။

“ဇီဝဇိုးငှက်၊ ကြိုးကြာငှက်၊ စက္ကဝက်ငှက်တို့ အသံမြည်ကြွေး
နေကြသည်။ ရေကြက်များကလည်း ပျော်မြူးနေကြသည်။
လွန်းကြင်ငှက်တို့ကလည်း ကမ်းခြေဘောင်ပေါ်တွင် ပုန်းအောင်း
နေကြသည်။ မဟုယုငှက်တို့ကလည်း တစ်ကောင်နှင့်တစ်ကောင်
ချစ်ခင်ဖွယ်ရာ ပရိယာယ်အမူအရာနှင့် သွေးဆောင်နေကြသည်။
ကျေးနှင့် သာလိကာငှက်တို့လည်း ကောင်းကင်ယံတွင် မဖိုယုဉ်တွဲ၍
ပျံသန်း တေးသီနေကြသည်”^၁

ဟု သုံးသပ်ဖော်ပြထားပါသည်။

မန္တလေးဘွဲ့လွမ်းချင်းကဗျာတွင် ငယ်စဉ်အခါကတည်းက ချစ်ခင်ကြင်နာခဲ့
ရသော ချစ်သူ မိန်းကလေးအား အထက်အညာအရပ်ရှိ မန္တလေးမြို့သို့ အလည်လိုက်
ခဲ့စေလိုပါသည်။ မန္တလေးမြို့သည် သာယာထူးခြားသော မြို့လေး ဖြစ်ပါသည်။
မန္တလေးမြို့မှ ကန်တော်ရေချိုချို သောက်သုံးပါက ဘေးအန္တရာယ်ကင်းရှင်းစေနိုင်
ပါသည်။ ဘေးအန္တရာယ် ကင်းရှင်းစေရန်အတွက်လည်း ကန်တော်ရေချိုချို
သောက်သုံးစေလိုကြောင်း ဖိတ်ခေါ်ထားပါသည်။ မန္တလေးဘွဲ့လွမ်းချင်းကဗျာတွင်-

“လာမေလိုက်ခဲ့တော့ ငယ်ကြိုက်ကယ်ကြင်ဆွေ တို့မန်းမြေမှာ
ကန်တော်ရေချိုချို သောက်ပါလို့ ဘေးပျောက်လို့ရန်ကွာ”^၂

ဟု ရေးဖွဲ့ထားပါသည်။

မဟာကန်တော်ကြီးသည် ကန်တော်ရေချိုခြင်း၊ သမိုင်းစဉ်ဆက် ထင်ရှား
ခဲ့ခြင်း၊ နိုင်ငံတော်ကာကွယ်ရေးအတွက် အသုံးဝင်ခြင်း၊ ကျေးငှက်သာရကတို့ဖြင့်
သာယာပျော်ရွှင်ဖွယ်ကောင်းခြင်းတို့သည် မဟာကန်တော်၏ ထူးခြားချက် ဖြစ်သည်။
ထိုသို့ ထူးခြားသော ကန်တော်ဖြစ်ခြင်းကြောင့် ချစ်သူမိန်းကလေးကို ကန်တော်ရေ
ချိုသည် မဟာနန္ဒာကန်တော်ကြီးသို့ ပို့ဆောင်ပေးစေလိုခြင်း ဖြစ်ပါသည်။

မန္တလေးရတနာပုံခေတ်က မန္တလေးမြို့သည် ရေလမ်းခရီးကို အဓိကထား
အသုံးပြုခဲ့ကြသည်။ ဧရာဝတီမြစ်၊ ရွှေတချောင်းမြောင်း၊ ရတနာနဒီမြစ် (ရွှေလောင်းမြောင်း)
စသည်တို့ဖြင့် စုန်ဆန်သွားလာကြပါသည်။ မန္တလေးမြို့၏အလယ်မှဖြတ်၍ စီးဆင်းသော
ရွှေတချောင်းမြောင်းသည် မန္တလေးမြို့၏ အချက်အချာကျသော ရေလမ်းခရီးတစ်ခု

^၁ သင်းသင်းရီ၊ မ၊ ၁၉၉၂၊ ၁၅၀။

^၂ ပြုံးချို၊ ဦး၊ ၁၉၇၇၊ ၂၂၁။

ဖြစ်ပါသည်။ ရွှေတချောင်းမြောင်းသည် ဘိုးတော်ဘုရားလက်ထက်က ဆည်ဖို့ခဲ့သော ချောင်း ဖြစ်ပါသည်။ ရွှေတချောင်းမြောင်းနှင့်ပတ်သက်၍ အနှစ်(၁၀၀)ပြည့် မန္တလေးတွင်-

“မြို့တော်၏ မြောက်မျက်နှာမှ မတ္တရာမြစ်ကို ဆည်ထားသော ရွှေလောင်းမြောင်းတော်နှင့် မြို့တွင်းအနောက်မျက်နှာမှ တာပေါင်း (၂၇၀၀)ကျော် ရှည်လျားသော ရွှေတချောင်းမြောင်းတော်”^၁

ဟု ရေးသားဖော်ပြထားပါသည်။

မန္တလေးမဟာရာဇဝင်တော်တွင်-

“ရွှေတချောင်းမြောင်းတော်သည် ရေသောက် လယ်ပယ်နှင့်တကွ ပြည်သူ့သတ္တဝါတို့ အကျိုးစီးပွားဖြစ်ထွန်းစေခြင်းငှာ အမရပူရ ဒုတိယမြို့တည်နန်းတည် ခမည်းတော် မင်းတရားကြီးဘုရား လက်ထက်တော်နိုက် ရှေ့ဝင်းတော်မှူး ဦးရောက်ကြီးကို ကြီးကြပ် စေ၍ အမှုထမ်းဆင်းရဲသား ကျွန်တော်မျိုးတို့ ဆည်ဖို့ တူးဖော် စေရာ ရေဖျားတက်သေးအင်းသို့ ရောက်သည်။”^၂

ဟု ရေးသားထားပါသည်။

တာပေါင်း (၂၇၀၀) အရှည်ရှိသော ရွှေတချောင်းမြောင်းသည် မတ္တရာမြို့အထိ စုန်ဆန်သွားလာနိုင်သည်။ လမ်းပန်းဆက်သွယ်ရေး ချောမွေ့ရန် အထောက်အကူ ပြုသည့် ရွှေတချောင်းမြောင်း ဖြစ်ပါသည်။

မန္တလေးဘွဲ့ လွမ်းချင်းကဗျာတွင် ရွှေတချောင်းမြောင်းကို အသုံးပြု၍ မတ္တရာမြို့ ပတ်ဝန်းကျင်သို့ လောင်းလှေများဖြင့် စုန်ဆန်သွားလာနေကြသည်။ မတ္တရာမြို့ အနောက်ဘက်ရှိ တောပုဘုရားသို့ ဘုရားဖူးသွားကြမည့်အကြောင်း ရေးဖွဲ့ ထားပါသည်။ ထိုအကြောင်းကို မန္တလေးဘွဲ့လွမ်းချင်းကဗျာတွင်-

“တချောင်းရွှေငယ် လောင်းလှေငယ်မှ ကူးတို့
ဗုံတညံညံ စုန်ကာဆန် ပြန်ကာပို့လို့”^၃

ဟု လည်းကောင်း၊ မန္တလေးမြို့ ကုသိုလ်တော်လွမ်းချင်းကဗျာတွင်-

^၁ ရွှေကိုင်းသား၊ ၂၀၀၇၊ ၄၉။
^၂ စစ်ကဲမင်းထင်ရာဇာ၊ (ကနီမြို့)၊ ၁၉၆၉၊ ၇၃။
^၃ ပြုံးချို၊ ဦး၊ ၁၉၇၇၊ ၂၂၁။

“တချောင်းရွှေငယ်၊ မြောင်းရေငယ်မှ ပတ်သန်”^၁

ဟု လည်းကောင်း၊

“မယ်နှင့်မောင် လက်စုံတွဲလို့ လှည်းမပါ ခြေကျင်လှမ်းကြစို့”^၂

ဆိုသော အဖွဲ့က မန္တလေးခေတ်၏ယဉ်ကျေးမှုဓလေ့နှင့် ဆက်စပ်ဖွဲ့ထားရာ ကြည်နူး ပျော်ရွှင်စရာကောင်းသည်။ ချစ်သူတို့၏သဘာဝနှင့် ရွာဓလေ့ရပ်ဓလေ့ကို ပေါင်းစပ် ဖွဲ့ဆိုထားသည်။ မန္တလေးခေတ်ပြည်သူတို့သည် မိမိတို့ဒေသပတ်ဝန်းကျင် သဘာဝ ရှုခင်းများကို ချစ်ခင်နှစ်သက်ခဲ့သည့်အလျောက် ရွှေတချောင်းမြောင်းကိုပင် ‘တချောင်း ရွှေငယ်’ ဟု သုံးနှုန်းသည်။ စကားလုံးကို ရှေ့နောက်နေရာပြောင်း၍ စကားသွေဖည် ရေးဖွဲ့ထားသည်။ ‘ဗုံတည့်ည့် စုန်ကာဆန် ပြန်ကာပို့’ ဆိုသည့် အဖွဲ့က အမြင်အာရုံ သာမက အကြားအာရုံ၌ပါ ထင်ဟပ်စေသလို မြည်သံစွဲအလင်္ကာမြောက်သည်။ ကြည်နူးပျော်ရွှင်ဖွယ် မြင်ကွင်းကို ကဗျာဖတ်သူထံသို့ အရောက်ပို့ဆောင်ပေးနိုင်သည်။

မန္တလေးခေတ်အခါက ရပ်ဝေးဒေသသို့ သွားရောက်လိုလျှင် ရေလမ်းကို အသုံးပြုပြီး မြို့တွင်းသွားလာရေးအတွက် ခြေကျင်နှင့် လှည်းကို အသုံးပြုကြသည်။ ရွှေတချောင်းမြောင်းသည် တစ်နေရာနှင့် တစ်နေရာ သွားလာနိုင်သည့် မြောင်းတစ်ခု ဖြစ်ပါသည်။ အထူးသဖြင့် မန္တလေးမြို့မှ မတ္တရာမြို့အထိ ရေလမ်းဖြင့် ကူးသန်း သွားလာနိုင်ပါသည်။ မန္တလေးမြို့၏ အနောက်ဘက်ပိုင်းမှ စီးဆင်း၍ မန္တလေးမှ တောင်ပြုံးကျေးရွာ၊ လွန်တောင်ကျေးရွာတို့၏ အနောက်ဘက်မှဖြတ်၍ မတ္တရာမြို့ အထိ ဆက်သွယ်သွားလာနိုင်သည့် မြောင်း ဖြစ်ပါသည်။ မန္တလေးမြို့နှင့် မတ္တရာမြို့ ကူးသန်းသွားလာရေးအတွက် အဓိကကျသည့် ရေမြောင်း ဖြစ်ပါသည်။ ကူးတို့အဖြစ် လောင်းလှေကို အသုံးပြုကာ ကူးသန်းသွားလာကြခြင်း၊ လှည်းတစ်ဖုံ၊ ခြေကျင် တစ်မျိုးဖြင့် သွားလာကြသည့် ပုံရိပ်တို့ကို မြင်ယောင်စေပါသည်။

၃၊ ၄။ ယဉ်ကျေးမှုဓလေ့ဆိုင်ရာ ပုံရိပ်များ

ယဉ်ကျေးမှုဓလေ့နှင့် ပတ်သက်၍ ကျေးလက်ရိုးရာ မြန်မာမှုဓလေ့များ စာအုပ်တွင်-

^၁ ပြုံးချို၊ ဦး၊ ၁၉၇၇၊ ၂၂၁။
^၂ ပြုံးချို၊ ဦး၊ ၁၉၇၇၊ ၂၂၁။

“ဘိုးဘွားဘီဘင်တို့၏ အမွေအနှစ်ဟူရာ၌ မျက်စိဖြင့် မြင်ရသော အရာဝတ္ထုများသာမက မျက်စိဖြင့် မမြင်နိုင်သော စိတ်နေစိတ်ထား အမူအကျင့်များနှင့် ဓလေ့ထုံးတမ်းများ ပါဝင်ပါသည်”^၁

ဟု လည်းကောင်း၊ ယုဒသန်မြန်မာအဘိဓာန်တွင်-

“အခြေစိုက် ခိုင်မြဲမြဲနေသော နည်းနာ နည်းလမ်း အလေ့အထ”^၂

ဟု လည်းကောင်း ဖွင့်ဆိုထားပါသည်။

မြန်မာယဉ်ကျေးမှုဓလေ့ဆိုသည်မှာ မြန်မာလူမျိုးတို့ မျိုးရိုးစဉ်ဆက် ကျင့်သုံး ခဲ့သော အလေ့အထများ ဖြစ်ပါသည်။

မန္တလေးမြို့ ကုသိုလ်တော်လွမ်းချင်းကဗျာတွင် ချစ်သူမောင်က ချစ်သူ မိန်းကလေးအား စိန်ဖြင့် ခြယ်မှုန်းထားသော ဆွမ်းအုပ်တော်ဖြင့် နေမမြင့်ခင် သင်ပုတ်ဆွမ်း ပြင်ဆင်လှူဒါန်းရန် ဖိတ်ခေါ်ပုံကို-

“စိန်မှုန်အုပ်ကယ်နှင့် သင်ပုတ်တော်ပြင်ဆင် ဆွမ်းတော်တင်
နေမလွဲစေနှင့်”^၃

ဟု ရေးဖွဲ့ထားပါသည်။ ဘာသာရေးကို အလေးထားပုံကို ထီးနန်းဆန်သည့် ‘စိန်မှုန်အုပ်’ ‘သင်ပုတ်တော်’ ဆိုသည့် အသုံးများနှင့် သုံးနှုန်းဖွဲ့ဆိုထားသည်။

မန္တလေးရတနာပုံခေတ် မင်းတုန်းမင်းလက်ထက်တော်အချိန်က မဟာလောက မာရဇိန်(ကုသိုလ်တော်ဘုရား)အား သင်ပုတ်ဆွမ်းကပ်လှူသည့် ဗုဒ္ဓဘာသာဆိုင်ရာ ဓလေ့အဖြစ် မြင်တွေ့ရပါသည်။ သင်ပုတ်ဆွမ်း ကပ်လှူသည့် သပိတ်တော်မှာ မဟာလောကမာရဇိန်(ကုသိုလ်တော်ဘုရား)၏ အရှေ့ဘက်တွင် ယနေ့တိုင် မပျက်မဆီး ရှိနေပါသည်။

မန္တလေးရတနာပုံခေတ်က လက်ဆောင်ပေးမှု အလေ့ရှိခဲ့ပါသည်။ မန္တလေးဘွဲ့ လွမ်းချင်းကဗျာတွင် ချစ်သူမောင်က ချစ်သူမိန်းကလေးအား မတ္တရာဒေသထွက် ဖြစ်သည့် ကွမ်းသီးပန်းနှင့် ဝက်မြေဇာဉကို လက်ဆောင်အဖြစ် ပေးလိုကြောင်း ဖွဲ့ဆို ထားပါသည်။ ထိုအကြောင်းကို-

^၁ အောင်သိန်း၊ ဆင်ဖြူကျွန်း၊ ၁၉၉၀၊ ၃၀။
^၂ ယုဒသန်၊ ၁၉၅၄၊ ၅၅၂။
^၃ ဖြိုးချို၊ ဦး၊ ၁၉၇၇၊ ၂၂၁။

“လှလှရွန်းရွန်း ကွမ်းသီးပန်းကို ကမ်းစေ့မူ ဝက်မြေဥနှင့်
နန်းသူ့သက်လှယ် လက်ဆောင်ပေးရန်မို့”

ဟု ရေးဖွဲ့ထားသည်။ မန္တလေးခေတ်၏ ဘာသာယဉ်ကျေးမှုဓလေ့များကို ထည့်သွင်း
ဖွဲ့ဆို၍ ခေတ်ဓလေ့ ခေတ်အမူအရာကို ပြန်ပြောင်းလွှမ်းတစရာ လွှမ်းချင်းကဗျာအဖြစ်
ရေးဖွဲ့ထားသည်။ ‘လှလှရွန်းရွန်း၊ ကွမ်းသီးပန်း’ ဆိုသော အဖွဲ့က အတိတ်ခေတ်
ယဉ်ကျေးမှုဖြစ်သော ကွမ်းသီးပန်း၏သရုပ်ကို ပေါ်လွင်စေသည်။ ဒေသထွက်ပစ္စည်း
လေးများနှင့် လက်ဆောင်ပေးပုံ ဓလေ့မှာ နှစ်သက်ဖွယ် ဖြစ်ပါသည်။

လက်ဆောင်ပေးမှုနှင့် ပတ်သက်၍ ခေတ်သစ်ကဗျာအဖွင့်တွင်-

“စာဆိုသည် အဖိုးတန် တော်ဝင်ပန်းများကို မပေးကမ်းနိုင်
လောက်အောင် အဖိုးထိုက် စားဖွယ်များကို မပေးကမ်းနိုင်
လောက်အောင် ဆင်းရဲနွမ်းပါးရှာ၍ ဤသို့သော စကားကို ဆိုပါ
သလော”^၂

ဟု သုံးသပ်တင်ပြထားပါသည်။

မတ္တရာမြို့နှင့်နီးသဖြင့် ကွမ်း၊ ကွမ်းသီးထွက်ခြင်း၊ ရေကျချိန်တွင် အနီး
ပတ်ဝန်းကျင်မှ ဝက်မြေဥများ ထွက်ခြင်းတို့ကြောင့် ဒေသထွက် ကွမ်းသီးပန်းနှင့်
ဝက်မြေဥကို မိမိချစ်သူအား တန်ဖိုးထားပေးစေလိုခြင်း ဖြစ်ဟန်တူပါသည်။

မြန်မာလူမျိုးတို့သည် တန်ဖိုးများခြင်း၊ နည်းခြင်းတို့ထက် စေတနာရှေ့ထား၍
ပေးကမ်းတတ်သည့် မြန်မာလူမျိုးတို့၏ ချစ်စဖွယ်ဓလေ့စရိုက်ကို ပေါ်လွင်စေပါသည်။
ဒေသထွက်ပစ္စည်းများကို တန်ဖိုးထားတတ်သည့် မြန်မာတို့၏ ချစ်ဖွယ်ဓလေ့များ
ဖြစ်ပါသည်။

၃၊ ၅။ မောင်မယ်တို့၏ ချစ်ခြင်းမေတ္တာဆိုင်ရာ ပုံရိပ်များ

မန္တလေးခေတ် လွှမ်းချင်းကဗျာများတွင် ချစ်သူမောင်က ချစ်သူမိန်းကလေးနှင့်
အတူ ဘုရားသွား ကျောင်းတက် အတူသွားလိုကြပါသည်။ မန္တလေးခေတ် မောင်မယ်
တို့၏ ချစ်မေတ္တာပုံရိပ်တို့ကို မန္တလေးဘွဲ့လွှမ်းချင်းကဗျာတွင်-

^၁ ပြုံးချို၊ ဦး၊ ၁၉၇၇၊ ၂၂၁။
^၂ ဝန်၊ ဦး၊ မင်းသုဝဏ်၊ ၁၉၆၂၊ ၇။

ရေမြစ်တိမ် ဟိုသောင်စဆီက စခန်းတော် မောင်မယ်ချပါလို့
တောပုရှင် စိန္တေယျကိုတဲ့ ဖူးရမယ်လေး”^၁

ဟု လည်းကောင်း၊ မန္တလေး ကုသိုလ်တော်လွမ်းချင်းကဗျာတွင်-

“ဖလ်အုတ်ကယ်စီပါတဲ့ စေတီတော်ပြင် ဆုထူးတော်ဆင်ရအောင်
မောင်ကြင်တဲ့ခိုင်စမ္မယ်ရယ်”^၂

ဟု လည်းကောင်း၊

“တို့မခင်စိန်မှုန်အုတ်ကယ်နှင့် သင်ပုတ်တော်ပြင်ဆင် ဆွမ်းတော်တင်
နေမလွဲစေနှင့် မောင်နှင့်မယ် လက်စုံတွဲလို့”^၃

ဟု လည်းကောင်း ရေးဖွဲ့ထားပါသည်။

ချစ်သူမောင်က ချစ်သူမိန်းကလေးနှင့် ကြည်နူးသာယာဖွယ် မြင်ကွင်းများကို
အတူတကွကြည့်၍ ကြည်နူးစေလိုခြင်း၊ ဘုရားစေတီများကို မောင်မယ်တူစုံ ဖူးမြော်
စေလိုခြင်း၊ သင်ပုတ်ဆွမ်းများ တူစုံကပ်စေလိုသည့် မောင်မယ်တို့၏ ချစ်မေတ္တာ
ပုံရိပ်တို့ မြင်ယောင်လာစေပါသည်။

လွမ်းချင်းကဗျာ (၂)ပုဒ်၏ အစတွင်-

“လာမေလိုက်ခဲ့တော့
လာမေလှမ်းကြစို့”^၄

ဟု ဖိတ်ခေါ်ထားပါသည်။ ချစ်သူမောင်က ချစ်သူမိန်းကလေးကို ခေါ်ဆိုဟန်
ရေးဖွဲ့ထားရာ ချစ်သူမောင်၏ ချစ်သူမိန်းကလေးအပေါ်ထားသည့် နူးညံ့သိမ်မွေ့သော
လေသံတို့ ပေါ်လွင်ထင်ရှားနေပါသည်။ ညင်သာနူးညံ့သည့် လေသံ၊ ကူညီဖေးမ
တတ်သည့် လေသံတို့ ပေါ်လွင်နေပါသည်။

မန္တလေးဘွဲ့ လွမ်းချင်းကဗျာအဆုံးတွင်-

“စခန်းတော် မောင်မယ်ချပါလို့ တောပုရှင် စိန္တေယျကိုတဲ့
ဖူးရမယ်လေး”^၅

^၁ ပြုံးချို၊ ဦး၊ ၁၉၇၇၊ ၂၂၁။
^၂ ပြုံးချို၊ ဦး၊ ၁၉၇၇၊ ၂၂၁။
^၃ ပြုံးချို၊ ဦး၊ ၁၉၇၇၊ ၂၂၁။
^၄ ပြုံးချို၊ ဦး၊ ၁၉၇၇၊ ၂၂၁။
^၅ ပြုံးချို၊ ဦး၊ ၁၉၇၇၊ ၂၂၁။

ဟု လည်းကောင်း၊ မန္တလေးကုသိုလ်တော်ဘွဲ့ လွမ်းချင်းကဗျာအဆုံးတွင်-

“မယ်နှင့်မောင် လက်စုံတွဲလို လှည်းမပါ ခြေကျင်လှမ်းကြစို့
ပန်းနှင့်ကွယ်လေး”

ဟု လည်းကောင်း ရေးဖွဲ့ထားပါသည်။

မမောနိုင် မပန်းနိုင် ဘုရားတူစုံ ဖူးမြော်ချင်သည့် မောင်မယ်တို့၏ ချစ်မေတ္တာ သိမ်မွေ့မှုတို့ ထင်ဟပ်ပေါ်လွင်စေပါသည်။ တူစုံမောင်မယ် လက်တွဲ၍ ဆုတောင်း ဆုယူ ပြုစေလိုခြင်း၊ လှပသည့် ရှုခင်းတို့ကို မောင်မယ်တူစုံ ကြည်နူးခံစားလိုသည့် လူငယ်တို့၏ နူးညံ့သည့် မေတ္တာပုံရိပ်တို့ ထင်ဟပ်စေပါသည်။

ခြုံငုံသုံးသပ်ချက်

မန္တလေးမြို့ဘွဲ့ လွမ်းချင်းကဗျာ (၂)ပုဒ်မှ မန္တလေးခေတ် ဘုရား၊ စေတီဆိုင်ရာ ပုံရိပ်များ၊ သာသနိက အဆောက်အဦးဆိုင်ရာ ပုံရိပ်များ၊ ကန်ချောင်းနှင့် ခရီး သွားလာရေးဆိုင်ရာ ပုံရိပ်များ၊ ယဉ်ကျေးမှု ဓလေ့ဆိုင်ရာ ပုံရိပ်များ၊ မောင်မယ်တို့၏ ချစ်ခြင်းမေတ္တာဆိုင်ရာ ပုံရိပ်များကို လေ့လာတင်ပြထားပါသည်။

သာသနာရေးဆိုင်ရာ ပုံရိပ်များတွင် မန္တလေးတောင်တော်ပေါ်မှ ဘုရား စေတီများ၊ ကျောက်တော်ကြီးဘုရား၊ မဟာလောကမာရဇိန်(ကုသိုလ်တော်ဘုရား)နှင့် တောပုဘုရား ပုံရိပ်တို့ကို ဖူးတွေ့ရပါသည်။

မန္တလေးတောင်တော်သည် မြတ်စွာဘုရား သက်တော်ထင်ရှားရှိစဉ်က ဒေသစာရီ ကြွချီတော်မူခဲ့ခြင်း၊ ဗျာဒိတ်စကား မြွက်ကြားခဲ့သော တောင်တော် ဖြစ်ခြင်း၊ မင်းတုန်းမင်းတရားကြီး ကိုယ်တော်တိုင် တည်ထားတော်မူသည့် ဗျာဒိတ်ပေးဘုရား ရှိတော်မူခြင်း၊ မန္တလေးတောင်၏ အရှေ့ဘက်တွင် ရွှေလောင်းမြစ် ရစ်ခွေစီးဆင်းခြင်း၊ မန္တလေးတောင်ထိပ်တွင် ဆုတောင်းပြည့်စေတီတော်ရှိခြင်း စသည့် ထူးခြားသည့် ပုံရိပ်တို့ကို မြင်ယောင်လာစေပါသည်။

မန္တလေးခေတ်အခါက ကျောက်တော်ကြီးဘုရားသည် မင်းတုန်းမင်းလက်ထက်တွင် တည်ထားတော်မူ၍ ကိုယ်တော်တိုင် ရွှေမင်ဖြင့် မျက်ခုံးတော် ရေးခြယ်ပေးထား ပါသည်။ သလင်းကျောက်ဖြင့် ထုဆစ်ထားသည့် အံ့ဖွယ်ထူးခြားသည့် ဂုဏ်အရောင်အဝါ နှင့် ပြည့်စုံသည့် ပုံရိပ်တို့ ထင်ဟပ်မြင်ယောင်လာစေပါသည်။

^၁ ပြုံးချို၊ ဦး၊ ၁၉၇၇၊ ၂၂၁။

မဟာလောကမာရဇိန် ကုသိုလ်တော်ဘုရားသည် မန္တလေးခေတ်အခါက မင်းတုန်းမင်း ထီးနန်းတည်ခါစက ဆောက်လုပ်သည့် သတ္တဌာနတွင် ပါဝင်ခြင်း၊ မင်းတုန်းမင်းတရားကြီး ကိုယ်တော်တိုင် ဓာတ်တော်များ ဌာပနာခြင်း၊ စေတီတော် ရင်ပြင်တွင် ကျောက်မြေဖန်အုတ်များဖြင့် စီချယ်ထားခြင်း၊ ပိဋကတ်တော်များကို ကျောက်ထက်အက္ခရာတင်ကာ မဟာလောကမာရဇိန်(ကုသိုလ်တော်ဘုရား)တွင် ပူဇော် ထားခြင်း စသည့် ပုံရိပ်တို့ မြင်ယောင်လာစေပါသည်။ ထို့ကြောင့် ကျောက်တော်ကြီး ဘုရား၏ ကြည်ညိုဖွယ်ရာများနှင့် သာယာဖွယ်မြင်ကွင်းများကြောင့် မန္တလေးခေတ် အချိန်ကတည်းက လူအများ လာရောက်ဖူးမြော်ကြဟန် ရှိပါသည်။ ယနေ့ခေတ် တွင်လည်း ဘုရားဖူးပြည်သူများနှင့် နိုင်ငံခြားသားများ လာရောက်ဖူးမြော်ကြသည့် ဘုရားတစ်ဆူ ဖြစ်ပါသည်။

တောပုဘုရားသည် ခေတ်အဆက်ဆက် ဘုရားပွဲတော်များ စည်ကား သိုက်မြိုက်စွာ ကျင်းပခဲ့ပါသည်။ တောပုဘုရား တည်ရှိရာနေရာသည် ဧရာဝတီမြစ်ရေ ဝင်သည့် အရပ်ဖြစ်သဖြင့် ရေကျချိန်တွင် သဲသောင်ခုံများဖြင့် လှပသည့် ပုံရိပ်များ၊ တောပုဘုရားအား ရေတိုက်စားမှု ကာကွယ်နိုင်ရန် မြစ်တိမ်းထားသည့် ပုံရိပ်တို့ ထင်ဟပ်စေပါသည်။

သာသနိက အဆောက်အအုံများအဖြစ် မန္တလေးခေတ် လွမ်းချင်းကဗျာ (၂)ပုဒ်တွင် သုဓမ္မာဇရပ်တန်းနှင့် ပိဋကတ်တိုက်တော်များကို တွေ့ရပါသည်။ သုဓမ္မာ ဇရပ်တော်သည် မန္တလေးနန်းတော်၏မြောက်ဘက် သာယာသည့် ကျုံးနံဘေးတွင် ရှိခြင်း၊ မန္တလေးတောင်၏အနီးတွင် ရှိခြင်း၊ မင်းတုန်းမင်း တည်ဆောက်တော်မူခဲ့သည့် ဇရပ်တော်ဖြစ်ခြင်း၊ စာပြန်ပွဲတော် ကျင်းပခြင်း၊ အများပြည်သူတို့ နားနေခြင်း စသည့် ပုံရိပ်တို့ကို ထင်ဟပ်စေပါသည်။

မဟာလောကမာရဇိန် (ကုသိုလ်တော်ဘုရား)အတွင်းရှိ ပိဋကတ်တိုက်တော် များသည် မြတ်စွာဘုရားရှင်၏ သုတ်၊ ဝိနည်း၊ အဘိဓမ္မာတို့ကို ကျောက်ထက် အက္ခရာတင်ကာ ဂူဘုရားအသွင် တည်ဆောက်ထားပါသည်။ မန္တလေးခေတ်၏ ထူးခြားသည့် ပုံရိပ်တစ်ခု ဖြစ်ပါသည်။

ဆည်မြောင်းကန်ချောင်းဆိုင်ရာ ပုံရိပ်များအဖြစ် မဟာနန္ဒာကန်၊ ရွှေတချောင်း မြောင်းတို့၏ အသုံးဝင်ပုံကို မြင်သာစေပါသည်။ မဟာနန္ဒာကန်တော်ရေသည် အရသာချိုခြင်း၊ သမိုင်းအစဉ်အဆက် ထင်ရှားခဲ့ခြင်း၊ နိုင်ငံတော်ကာကွယ်ရေးအတွက် အသုံးဝင်သည့် ကန်တော်ဖြစ်ခြင်း၊ ကျေးငှက်သာရကာတို့ဖြင့် သာယာပျော်ရွှင်ဖွယ် ကောင်းခြင်း စသည့် ထူးခြားသည့် ကန်တော်၏အသွင်ကို မြင်ယောင်လာစေပါသည်။

ရွှေတချောင်းမြောင်းသည် မန္တလေးခေတ်အခါက လမ်းပန်းဆက်သွယ်ရေး အတွက် အဓိကကျသည့် ရေမြောင်း ဖြစ်ပါသည်။ မန္တလေးမြို့ အနောက်ဘက်မှ စီးဆင်း၍ မတ္တရာမြို့အထိ စုန်ဆန်သွားလာနိုင်ပါသည်။ အလွယ်ကူဆုံးနှင့် ဆက်သွယ်ရေး အချောမွေ့ဆုံးမှာ ရေလမ်းခရီး ဖြစ်ပြီး လှည်း၊ ခြေလျင်တို့ဖြင့်လည်း သွားလာနေကြသည်ကိုလည်း တွေ့ရပါသည်။

ယဉ်ကျေးမှုလေ့ဆိုင်ရာ ပုံရိပ်အဖြစ် မဟာလောကမာရဇိန်(ကုသိုလ်တော် ဘုရား)အား ဆွမ်းကပ်သည့်အလေ့နှင့် လက်ဆောင်ပေးသည့် အလေ့တို့ကို တွေ့ရ ပါသည်။ မဟာလောကမာရဇိန်(ကုသိုလ်တော်ဘုရား)တွင် ဆွမ်းသပိတ်တော်နှင့် ဆွမ်းကပ်လှူသည့် ဓလေ့ကို မြင်ယောင်စေပါသည်။ ထိုဆွမ်းသပိတ်သည် ယနေ့ အချိန်ထိ ကုသိုလ်တော်ဘုရား၏အရှေ့ဘက် စေတီတော်ရှေ့တွင် တည်ထားလျက် ရှိပါသည်။ မန္တလေးခေတ်အချိန်က ဒေသထွက်ပစ္စည်းဖြစ်သည့် ကွမ်းသီးပန်းနှင့် ဝက်မြေဥများကို မိန်းကလေးအား လက်ဆောင်ပေးသည့် မေတ္တာပုံရိပ်တို့ကို တွေ့မြင် ရပါသည်။ တစ်ဦးနှင့်တစ်ဦး ရင်းနှီးချစ်ခင်ကြလျှင် လက်ဆောင်ပေးတတ်ကြသည့် ချစ်စရာ ဓလေ့စရိုက်ပင် ဖြစ်ပါသည်။

မောင်မယ်တို့၏ ချစ်မေတ္တာပုံရိပ်များအဖြစ် ဘုရားစေတီတော်များ အတူတကွ သွားရောက်ဖူးမြော်၍ ဆုတောင်းဆုယူပြုကြခြင်း၊ သင်ပုတ်ဆွမ်း ကပ်လှူလိုခြင်း၊ ရင်းနှီးချစ်ခင်စွာ လက်ဆောင်ပစ္စည်းများ ပေးကမ်းကြခြင်း စသည့် မေတ္တာပုံရိပ်တို့ကို မြင်ယောင်စေပါသည်။

မန္တလေးဘွဲ့လွှမ်းချင်းကဗျာ (၂)ပုဒ်သည် မန္တလေးခေတ် မင်းတုန်းမင်း လက်ထက်တော်အခါက ထင်ရှားသည့် အဆောက်အဦးနှင့် နေရာများကို ဖွဲ့စပ်ထား သဖြင့် မင်းတုန်းမင်းလက်ထက် ရေးဖွဲ့ခဲ့သည့်ကဗျာဟု ခန့်မှန်းနိုင်ပါသည်။ ရေးဖွဲ့ ထားရာတွင်လည်း ဆန်းပြား၊ ခမ်းနားခြင်း မရှိပါ။ စာဆို၏အမည်မသိရသော်လည်း သာမန်အညကြစာဆိုသာ ဖြစ်နိုင်သည်ဟု ယူဆရပါသည်။ မန္တလေးခေတ်ကဗျာများမှ ဘုရားစေတီများ၊ ဆည်မြောင်းကန်ချောင်းများသည် မန္တလေးခေတ်က ထင်ရှားခဲ့သည့် အဆောက်အဦးများ ဖြစ်သည်။ ယနေ့ခေတ်ထိ မန္တလေးမြို့တွင် အထင်အရှား ရှိနေသည့် အဆောက်အဦးများလည်း ဖြစ်ပါသည်။ ဘုရားသွား ကုသိုလ်ပြုတတ်သည့် အလေ့၊ လက်ဆောင်ပေးတတ်သည့် အလေ့တို့သည် မျက်မှောက်ခေတ်အထိ လက်ဆင့်ကမ်း ထိန်းသိမ်းဆဲ ဖြစ်ပါသည်။ မန္တလေးခေတ် နူးညံ့သိမ်မွေ့သည့် မောင်မယ်တို့၏ မေတ္တာတရားသည် ကြည်နူးဖွယ်ပုံရိပ်များ ဖြစ်ပါသည်။ မန္တလေးဘွဲ့ လွှမ်းချင်းကဗျာ (၂)ပုဒ်သည် ယဉ်ကျေးမှုတန်ဖိုး၊ သမိုင်းတန်ဖိုး မြင့်မားသည့် ကဗျာများဖြစ်သည်ဟု ဆိုနိုင်ပါသည်။

နိဂုံး

မန္တလေးဘွဲ့လွှမ်းချင်းနှင့် မန္တလေးမြို့ကုသိုလ်တော်လွှမ်းချင်း ကဗျာ(၂)ပုဒ်သည် လွှမ်းချင်းကဗျာ ဖြစ်သော်လည်း မောင်မယ်တို့၏ ချစ်ခြင်းမေတ္တာမှတစ်ဆင့် မန္တလေး ခေတ်ပုံရိပ် တစ်စိတ်တစ်ဒေသကို လှစ်ပြသကဲ့သို့ ရှိပါသည်။ မန္တလေးမြို့၏ ထင်ရှားသည့် ဘုရားစေတီ၊ သာသနိက အဆောက်အဦး၊ ဆည်မြောင်းကန်ချောင်း၊ မန္တလေးပတ်ဝန်းကျင် သာယာဖွယ်အလှနှင့် ကျေးလက်တောရွာသို့ ဘုရားဖူးသွားတတ် ကြသည့် လူငယ်မောင်မယ်တို့၏ပုံရိပ်တို့ကို လေ့လာတင်ပြထားပါသည်။ မန္တလေးခေတ်၏ ယဉ်ကျေးမှုဓလေ့ မှတ်တမ်းကဗျာအဖြစ် လွှမ်းချင်းပီပီ လွှမ်းဆွတ်ကြည်နူးဖွယ် ကောင်းအောင် ရေးဖွဲ့ထားပါသည်။

ကျမ်းကိုးစာရင်း

- ကျော်ရင်၊ ဦး၊ ပုပ္ပါး။ (၂၀၁၆)။ ကဝိဘာရတီကျမ်း (၃-ကြိမ်)။ ရန်ကုန်၊ စိတ်ကူးချိုချို စာပုံနှိပ်တိုက်။
- စူးထက်။ (၂၀၁၆)။ တောင်ပြုံးပွဲနှင့် မတ္တရာဝန်းကျင် သမိုင်းဝင်နေရာများ။ ရန်ကုန်၊ ဆုလာဘ်ပြည့်ပုံနှိပ်တိုက်။
- စစ်ကဲမင်းထင်ရာဇာ၊ ကနီမြို့။ (၁၉၆၉)။ မန္တလေးရတနာပုံ မဟာရာဇဝင်တော်ကြီး။ မန္တလေး၊ တက်နေလင်းပုံနှိပ်တိုက်။
- ထွန်းရွှေ၊ ဦး၊ ဓမ္မာစရိယ။ (၁၉၇၈)။ ကဗျာစွယ်စုံကျမ်းကြီး (ပဉ္စ-ကြိမ်)။ ရန်ကုန်၊ ပညာအလင်း ပုံနှိပ်တိုက်။
- ပြုံးချို၊ ဦး။ (၁၉၇၇)။ မဟာဂီတပေါင်းချုပ်ကြီး။ ရန်ကုန်၊ ရတနာဂုဏ်ရည်စာပုံနှိပ်တိုက်။
- မောင်မောင်၊ ယင်းခဲ။ (၁၂၉၅)။ မန္တလေးတောင်သမိုင်း။ မန္တလေး၊ ပိဋကတ်တော်စာပုံနှိပ်တိုက်။
- မောင်မောင်တင်၊ ဦး။ (၂၀၀၄)။ ကုန်းဘောင်ဆက်မဟာရာဇဝင်တော်ကြီး (တ-တွဲ)။ ရန်ကုန်၊ တက္ကသိုလ်များသမိုင်းသုတေသနဦးစီးဌာန။
- မြန်မာစာအဖွဲ့။ (၁၉၈၀)။ မြန်မာအဘိဓာန်။ ရန်ကုန်၊ စာပေဗိမာန်ပုံနှိပ်တိုက်။
- ယုဒသန်။ (၁၉၅၄)။ ယုဒသန်-မြန်မာအင်္ဂလိပ်အဘိဓာန်။ ရန်ကုန်၊ အေဘီအမ်ပုံနှိပ်တိုက်။
- ရွှေကိုင်းသား။ (၂၀၀၇)။ ၁၂၂၁ ခု-၁၃၂၁ ခု အနှစ် ၁၀၀ပြည့် မန္တလေးမြို့။ မန္တလေး၊ လူထုကြီးပွားရေးပုံနှိပ်တိုက်။
- ဝန်၊ ဦးနှင့် မင်းသုဝဏ်။ (၁၉၆၂)။ ခေတ်သစ်ကဗျာများ။ ရန်ကုန်၊ ရန်ကုန်တက္ကသိုလ်ပုံနှိပ်တိုက်။
- သင်းသင်းရီ၊ မ။ (၁၉၉၂)။ ရတနာပုံခေတ် မန္တလေးမြို့ဘွဲ့ကဗျာများ လေ့လာချက်။ မဟာဝိဇ္ဇာ (မြန်မာစာ)ဘွဲ့အတွက် တင်သွင်းသောကျမ်း၊ မန္တလေးတက္ကသိုလ်၊ မြန်မာစာဌာန။
- အမာ၊ ဒေါ်၊ လူထု။ (၂၀၁၇)။ ကျွန်မတို့ မန္တလေး။ မန္တလေး၊ လူထုကြီးပွားရေးစာအုပ်တိုက်။
- အောင်သိန်း၊ ဆင်ဖြူကျွန်း။ (၁၉၉၀)။ ကျေးလက်ရိုးရာ မြန်မာမှုဓလေ့များ။ ရန်ကုန်၊ စာပေဗိမာန် ပုံနှိပ်တိုက်။

နောက်ဆက်တွဲ

၁။ မန္တလေးတွဲ လွမ်းချင်း

လာမေလိုက်ခဲ့တော့၊ ငယ်ကြိုက်ကယ် ကြင်ဆွေ၊ တို့မန်းမြေမှာ၊ ကန်တော်ရေ ချိုချို သောက်ရင်လ၊ ဘေးပျောက်လို့ရန်ကွာ၊ သာယာထူးတဲ့ မြို့ပေလေး။

တချောင်းရွှေငယ်၊ လောင်းလှေငယ်မှ ကူးတို့၊ ဗုံတညံ့ညံ့ စုန်ကာဆန် ပြန့်ကာပို့လို့၊ တို့တခင်မေ၊ ယဉ်တဆွေရယ်၊ မြင်စေပြီးမှ၊ လှလှရွန်းရွန်း၊ ကွမ်းသီးပန်းကို၊ ကမ်းစေသမှု၊ ဝက်မြေဥနှင့်၊ နန်းသူ့သက်လှယ်၊ လက်ဆောင်တော် ပေးရန်ဘို့၊ ခင်လေးမောင်ဝယ်ခဲ့၊ မဟာနွယ်သမုဒိရ်ရယ်၊ ရေမြစ်တိမ် ဟိုသောင်စဆီသို့၊ စခန်းတော် မောင်မယ်ချပါလို့၊ တောပုရှင် စိန္တေယျကိုတဲ့၊ ဖူးရမယ်လေး။ ။

၂။ မန္တလေး ကုသိုလ်တော် လွမ်းချင်း

လာမေလှမ်းကြစို့၊ ညာမန်းမြေ ပြည်ဘောင်၊ ထူးမြတ်တဲ့ ရွှေတောင်မှာ၊ မြတ်ဘုန်းခေါင် စေတီယငယ်နှင့်၊ စက်ပါဒနက်သန်ကို၊ သက္ကစွံ ပဏာမိရယ်နှင့်၊ သဒ္ဓါရှိ အတူပေါ်အောင်၊ အပူဇော်သွားစို့ မိငယ်လေး။ ။

တချောင်းရွှေငယ်၊ မြောင်းရေငယ်မှပတ်သန်း၊ တောင်စဉ်ငယ်ထပ် စရပ်တန်းနှင့်၊ လမ်းမတော်သာ၊ သုဓမ္မာ၊ ရောင်ဝါကညီး၊ ကျောက်တော်ကြီး၊ မီးရေစုံခ ဗျာဒိတ်တော် သပါတဲ့၊ မြသေလာဂူ၊ ရပ်တော်မူနှင့်၊ ရွှေဂူအတွင်း ပိဋကတ်ကို ရေးမှတ်သွင်းလို့၊ တလင်းငယ်မှညီညီ၊ ဖလ်အုတ်ကယ်စီပါတဲ့၊ စေတီတော်ပြင်၊ ဆုထူးတော် ဆင်ရအောင်၊ မောင်ကြင်တဲ့ ခိုင်စမ္မာယ်ရယ်၊ တသက်လှယ် မယ်မဆုတ်ပါနဲ့၊ တို့မခင် စိန်မှုန်အုပ် ကယ်နှင့်၊ သင်ပုတ်တော်ပြင်ဆင်၊ ဆွမ်းတော်တင် နေမလွဲစေနှင့်၊ မယ်နှင့်မောင် လက်စုံတဲ့လို့၊ လှည်းမပါ ခြေကျင်လှမ်းကြစို့၊ (အိုခင်ရဲ့)ပန်းနှင့်ကွယံလေး။ ။

နောက်ဆက်တွဲ (က)

ယခင်မန္တလေးတောင်တော်

ယခုမန္တလေးတောင်တော်

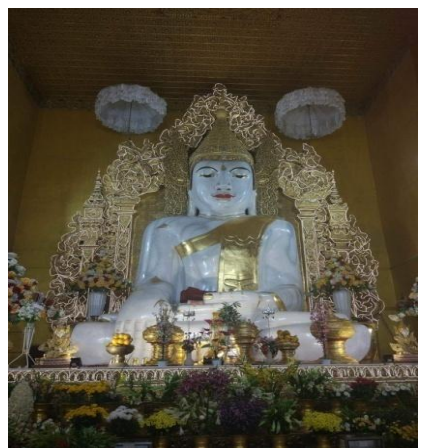
ဗျာဒိတ်ပေးဘုရား

မဟာနန္ဒာကန်တော်တည်ရှိသည့်အရပ်

ယခင် ကျောက်တော်ကြီးဘုရား

ယခု ကျောက်တော်ကြီးဘုရား

နောက်ဆက်တွဲ (ခ)

မဟာလောကမာရဇိန်(ကုသိုလ်တော်)ဘုရား

မဟာလောကမာရဇိန်(ကုသိုလ်တော်)ဘုရားရင်ပြင်ရှိ တလင်းပြင်

ယခင်မဟာလောကမာရဇိန်(ကုသိုလ်တော်)ဘုရား ပိဋကတ်သုံးပုံကျောက်စာတိုက်များ

ယခုမဟာလောကမာရဇိန်(ကုသိုလ်တော်)ဘုရား ပိဋကတ်သုံးပုံကျောက်စာတိုက်များ

ယခင်မဟာလောကမာရဇိန်(ကုသိုလ်တော်) ဘုရားရှိ သင်ပုတ်ဆွမ်းကပ်လှူသည့် သပိတ်တော်

ယခုမဟာလောကမာရဇိန်(ကုသိုလ်တော်) ဘုရားရှိ သင်ပုတ်ဆွမ်းကပ်လှူသည့် သပိတ်တော်

နောက်ဆက်တွဲ (၇)

မတ္တရာမြို့အနောက်မြောက်ဘက်ရှိတောပုဘုရား

တောပုဘုရားအတွင်းရှိ ဂူဘုရား

တောပုဘုရားဘေးရှိ အရံစေတီ

တောပုဘုရားရှိ ရုပ်စုံကျောင်း

တောပုဘုရားအရှေ့ဘက်ရှိ မြစ်တိမ်(ခ)မြစ်တိမ်း ယခု နတ်ပေါက်ချောင်း

တောပုဘုရားပတ်ဝန်းကျင်ရှိ ရှုခင်းများ

နောက်ဆက်တွဲ (ဃ)

တောပုရွာ မြင်ကွင်း

တောပုရွာ မြင်ကွင်း

မတ္တရာမြို့ရှိ ယခု ရွှေတချောင်းမြောင်း

မန္တလေးမြို့ရှိ ယခု ရွှေတချောင်းမြောင်း

ကုန်းဘောင်ခေတ်ကအသုံးပြုခဲ့သည့်
လောင်းလှေ

ကုန်းဘောင်ခေတ်ကအသုံးပြုခဲ့သည့်
လောင်းလှေ

နောက်ဆက်တွဲ (၉)

လက်ဆောင်ပေးသည့် ကွမ်းသီးပန်း

တောပုဘုရား(သို့)ရွှေဘုံသာ
မြတ်စွာဘုရားကြီး

ယခင်သုဓမ္မာရေပိတန်း

ယခုသုဓမ္မာရေပိတန်း

သုဓမ္မာရေပိတံ နံရံဆေးရေးပန်းချီများ

နောက်ဆက်တွဲ (ခ)

စာတမ်းရှင်သွားရောက်လေ့လာမှတ်တမ်းယူခဲ့ပုံများ

